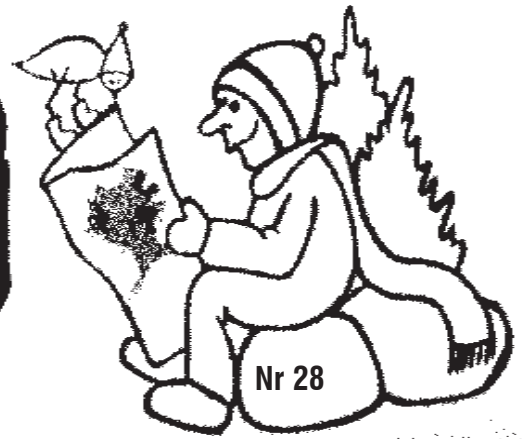


Kassarimaa



„Tantsuprofessor“

31.jaanuaril 1937 aasta „Tantsuprofessori“ esietendusel seltsimajas mängisid:

Jaan taluperemees – Erich Vahe, tema tütar Viia – Adeele Tamm, teenija Lilli – Hilda Kuru, sulane Sander – Martin Kuru, väliseestlane Martin – Gustav Jõpiselg, poeomanik Konder – Konstantin Oolmets, tantsuprofessor Keigarts – Heino Eeljõe.

24.juulil 2010 „Tantsuprofessori“ vabaõhuetendusel rahvamaja õuel mängisid:

Jaan, taluperemees – Kalju

Hülg, tema tütar Viia – Ulvi Uusoja, teenija Lilli – Triinu Schneider, sulane Sander – Sander Kopli, väliseestlane Martin – Anti Veike, poeomanik Konder – Toivo Platov, tantsuprofessor Keigarts – Ando Kask. Lavastaja Raivo Rüütel.

Eesti Kultuurkapitali Hiiumaa Ekspertgrupp pidas „Tantsuprofessorit“ kultuuri aastapreemia vääriliseks. Autasu pidulik kätteandmine toimub algava aasta 14. jaanuaril kell 18 Kõrgessaare Vaba Aja Keskuses.

2010. aasta Kassaris

Jaauanuar

- 28.12.2009 Kõpu majakas Laisnas. Selle ehitasid Rauno Üksik, Madis Tammeleht, Madis Villmann, Mariliis Maremäe ja Mihkel Einula. TV3 näitas küünaldegas valgustatud lumest tuletorni 4. jaanuaril.
- 6. Merike Niimann ja Linda Tikk tutvustasid Käina Vallavalitsusele Kassari rahvamaja ehitusprojekte.
- 7. Loodi Kärddlas Mtü Hiiu Lammast, kus asutajaliikmeteks teiste hulgas Omar Jõpiselg, Ain Koor, Tiit Kopli, Leonora Kääramee ja Indrek Kääramees.
- 10. Mtü Hiiu Mahe koosolek Kassari rahvamajas. Päevakorras Põllumajandusülikooli idee „Hiiumaa mahedaks“ arutelu.
- 14. LEADER infopäeval Tuurus käis Merike Niimann
- 21.-24. Turismimesil MATKA Helsingis osalesid Margit Kääramees, Ly Kaups, Helgi Põllo ja Öie Laksberg Pühalepast.
- 25. Rahvamajas alustas tööd käsitööring, millest võtsid osa Inga Mikk, Evi Sadul, Ave-Marii Kääramees, Reet Kääramees, Margit Juur, Maarja Juur, Ene Järvelaht, Ruth Vaim, Helgi Vaim, Liilia Harusoo, Ülle Lorits, Linda Tikk ja Ulvi Mets.

Veebruar

- 5.-7. Turismimesil BALTOUR Riias osalesid Ly Kaups, Loore, Margit ja Indrek Kääramees
- 7. Õpituba „Meie küla pildis“ Katrin Uudekülli juhendamisel Valgu seltsimajas. Osavõtjad Ester Tammis ja Merike Niimann
- 23. Esikülalt pärit ERR'i Läänemaa ja Hiiumaa korrespondent Urmas Lauri pälvis Haapsalu linna kultuuritegija aunimetuse. Ta töötas „Hiiu Lehe“ peatoimetajana 1998-2006.
- 24. Kümme aastat näitemängu. Taasesitati „Loomulik arstimine“, kus mängisid Linda Tikk, Tiina Selirand, Ülle Lorits, Kalev Vaim, Toivo Platov ja Tiit Kopli. Aastate jooksul kaasalõõnud näitlejaid ja pealtvaatajaid tänati suure tordi ja kuumade kohviga.
- 26. Taasasutatud Kassari haridusseltsi 15 aastapäev
- Merike Niimann „Kümme aastat loomulikku arstimist Kassaris“ Hiiu Lehes.
- Veebruaris valmis tasuta jagamise postkaart „Ahoi, Hiiumaalt!“ Orjaku sadama temaatikaga.

Märts

- 7. Õpituba „Kuidas korraldada teemakohast küsitlusest välitööd“ Helgi Põllo juhendamisel Valgu seltsimajas. Osavõtjad Merike Niimann ja Ester Tammis
- 10. Vallavanem Ilmi Aksli kutsel käisid vastuvõtul Merike Niimann ja Linda Tikk, et arutada rahvamaja ülalpidamis-kulude katmist ja ehituse kaasfinantseerimise ajatamist.
- 12. Idee „Hiiumaa mahedaks“ ümarlaud Tallinnas Põllumajandusministeeriumis, Põllumajandusülikooli rektori, põllumajandusministri Helir-Valdor Seederi, Hiiu maavanema Hannes Maaseli ja „Hiiu mahe“ juhatuse liikme Linda Tikuga.
- 17. Külajant „Loomulik arstimine“ Kärddla Kultuuri-keskuses
- 18. Infopäev „Märka abivajajat“ Tuurus. Kohal käisid Ester Tam-

mis ja Merike Niimann

- 19. Kohaliku Omaalgatuse Programmi infopäev Kärddlas Maa-valitsuse saalis. Osavõtja Merike Niimann
- 28. Seebitegemise õpituba Valgu seltsimajas. Õppimas käisid Ene Järvelaht, Tiina Kopli, Maarja ja Merike Niimann. Juhendas Kaili Saarna.
- 31. Kodukant Hiiumaa üldkoosolek. Osa võtsid Ester Tammis ja Leonora Kääramees

Aprill

- 1. Kohtumine keskerakondlase Ain Seppikuga Kassari rahvamajas, kus teda võtsid vastu Linda Tikk ja Malle Kobin.
- Külalane „Loomulik arstimine“, ansambel „Õilajad“ ja Mere Mare külas Putkaste Samaarias.
- 11. Õpituba „Küla kroonika koostamine“ Valgu seltsimajas võtsid osa Ester Tammis, Tiiu Kopli ja Merike Niimann. Juhendas arhivaar Kalju Idvand.
- 13. Algasid näitemängu proovid.
- 23.-24. I Rahvamajade mess Tallinnas Salme Kultuurikeskuses. Meid esindasid Heli Tuisk ja Iukala bänd.
- 27. Seltsi üldkoosolek

Mai

- 1. „Teeme ära!“ koristustalgud Orjakus, talgulis oli kokku 40: Leonora Kääramees, Tea Kääramees, Aivar Kääramees, Ats Kääramees, Kristiine Kääramees, Karl-Kristjan Kääramees, Omar Jõpiselg, Elina Jõpiselg, Ruta Tammeveski, Aivar Tammeveski, Sten-Egert Tammeveski, Sven-Aigar Tammeveski, Ann-Getter Tammeveski, Indrek Kääramees, Margit Kääramees, Loore Kääramees, Tiina Viisut, Ain Koor, Ott Koor, Siim Koor, Katariina Koor, Kai Paes, Rein Tikka, Kati Kukk, Meeli Paldrok, Anu Tüll, Peedu Tüll, Maie Vikerpuur, Toomas Vikerpuur, Alar Kääramees, Maido Kääramees, Tarmo Mänd, Ülo Lember, Rein Kuivonen, Hannelore Kääramees, Pärtel Kääramees, Mart Kaups, Signe Začek, Üllar Põial, Helle Demus.
- Maitsva supi talgulistele valmistas Eha Tüll Paemurru talust, suur tänu veelkord! Talgute käigus korrastati teeääri, lõpetati sadamas puhkeala haljastustööd, kiigeplatsi varjualune ja grillimiskoht sai uhke plaatidest põranda. Vabandused, kui keegi talgulistest ununes, me ei teinud ju kohapeal nimekirja, see on taastatud mälu järgi.
- Orjaku külaseltsi aruandekoosolek, osales 24 seltsi liiget.
- Taguküla laududel koristasid: Jaak Sadul, Kaire Areng, Astrid Kännaste, Kaire Michelson, Evi Simson, Jaana Loo, Mari Kurisoo, Maarika Alikas, Anneli Kuiv, Anneli Toomis, Ragne Piirits, Evelin Tomson, Kelli Rõõmussaar, Rita ja Carol Loo, Veronika Mossov, Terja Sikkil, Marge Hirtentreu, Ene Kangro, Svea Naano, Tiiu ja Kristiina Käs, Lea Kallas, Kersti Kaubi, Merike Klaas, Merle Loos, Andres Rahula, Renee Uusmees ja Kunnar Kuuder
- Kassari rahvamaja juures olid ametis Merike Niimann, Hiivi-Liivi Mugamäe, Säde Põllu, Tiiu Kopli, Valve Mölder, Ester Tammis, Evi Sadul, Marje Vann, Inga Mikk, Vilge Elmi, Tiina Selirand, Heli Tuisk, Pille Päss, Maarja Juur, Sirje ja Kaupo Suuster, Urmas Uder, Marti Kivimägi, Kaljo Kundrats, Kalju Hül, Tõnis Niimann, Toivo Platov, Vello Suurvärav, Rein Järva, Jaak ja Maivo Sadul, Anti Veike ja Mic-

hele Parrucci. Oma panuse andsid ka 4 aastased. Heidi Juur, Tristan Paeorg, ja Rasmus Veike ning 5 aastane Carmel Anette Niimann.

Koristati mahalangenud puid ja oksi, millest tehti pliidipuid. Võeti maha ja põletati võsa. Lammutati vana kuur. Koristati maja ja paargu. Laoti kuuri talvepuud.

Peale tööd söödi borõisuppi, mille jaoks hapukapsa ja juurikad andis Kallu Rebane ja valmis keetis Tõnis Niimann. Õunakoogid ja jõhvikamorsi tegi Merike Niimann, koduleiba tõi Ester Tammis.

- 1.-20. HTÜ Lootuse kasutatud riiete müük
- 11. Külavanemad vallavanema vastuvõtul, kus arutati koostööd vallavalitsuse ja külavanemate vahel. Meie saarelt käis kohal Toivo Platov.
- 14.-15. Leonora Kääramees ja Ester Tammis õppereisil Saaremaal, kus tutvuti mittetulundusühingute koostöö ja tegevustega Saare maakonnas.
- 15. Laat Emmastes. Kauplemas käisid Ülle Lorits, Margit Kääramees ja Jüri Rebane.
- Muuseumiööl avati näitus „Kassarlased kodulävel“. Pildistatud oli 181 peret. Suve jooksul lisandus veel 12. Ansambel „Õilajad“ kodust ning kevadest ja Tiia Korv esitas Mari Andreksoni, Minni Nurme ja Juhan Smuuli luulet.
- H. Kaptein „Ukse eest algab kassarlaste lugu“ Hiiu Leht 18. mail
- M. ja R. Jõe leht „Kassari haridusseltsi kiituseks“ Hiiu Lehes 22. juunil
- 19. Perekond Kopli tõi rahvamaja juurde adru paagru toppimiseks.
- 20. „Kassarlased kodulävel“ Terevisisoonis. Intervjuu andsid Linda Tikk ja Merike Niimann
- 23. Käina kevadlaad. Kauplemas käisid Evi Krumholts, Merike Niimann ja Jüri Rebane
- 29. Tuulekala festival Orjaku sadamas. Kala suitsutas Ain Koor, meeneid müüsid Loore ja Margit Kääramees. Toitlustasid Vetsi Tall aj Mainegrupp. Peo korraldas MTÜ Hiiukala
- K. Laid „Festivalil merele kala järele“ Hiiu Leht 22. mail
- Viltimiskoolitus „Pätakast atuni“ Kassari rahvamaja ees.
- Filmi „Mina elan siin - Hiiumaa“ võtted, kus tutvuti LEADER projektidega Hiiumaal. Orjaku sadamas rääkisid Orjaku projektidest Margit ja Indrek Kääramees ning Kassari Triinu Schneider, Ester Tammis ja Heli Tuisk. <http://etv.err.ee/arhiiv.php?id=106712>
- 31. Näituse „Kellad ja põlled“, käsitööringis valminud esemete ja kaltsuvaipade näitusmüügi avamine. E. Sadul „Kella ja põllenäitus Kassari seltsimajas“ Hiiu Lehes 11. juunil

Juuni

- 7. Saabusid külalised Nives Paroli, Gabriele Tuveri, Adriano Roluri, Ruggero Ruggeri Sardiinia saarelt programmi Grundtvig projekti „Islands meeting in Europe 50+“ MTÜ EstYes kaudu.
- H. Kapteini artikkel „Eakad itaallased töötasid vaba-tahtlikena Hiiu saarel“ Hiiu Lehes 6. juulil
- 8. M. Niimann artikkel „Luuletaja ja koolinõunik Ernst Enno 135“ Hiiu L
- 9. Sardiinlaste ja kassarlaste kohtumine Vetsi Tallis. Tervituseks laulis meie ansambel itaalia keeles „Quando“. Avati Sardiinia saare teemaline akvarellide näitus. Linda Tikult 5 portreed ja Tiina Selirantal 8 maastikku. Linda ja Tiina olid Sardiinia saarel vabatahtlikena 2009 aasta oktoobris.
- 11. Sarjast „Kolm risti Kassari kohal“ Timo Lige ja Helje Ugami kontsert kabelis
- 12. „Siin ma elan - Hiiumaa“ Eesti Televisioonis.
- Vabatahtlikud Nives Paroli ja Michele Parrucci valmis-tasid Vetsi Tallis itaaliapäraseid toite. Maitsmas oli 20 inimest
- 17. LEADER programmi infopäeval Kärldas Tuuru majas käisid Merike Niimann, Margit Kääramees, Triinu Schneider ja Ester Tammis
- 19. Kassari kalmistupüha
- Pullu Pubi jaanituli „Kuldse trioga“
- 22. Käina valla jaanituli Kassari kiigeplatsil. Peasinejaks El Dorado
- Orjaku küla jaanipidu, osales üle 200 inimese.
- 23. Sõru Puulaevade peol osales 11 alust Orjakust ja 1 Kassarist.

Õhtusel peol esines liukala bänd.

- 26. Hiiumaa taitlejate kontsert „Jää-Tee“ Orjaku sadamas. Korraldaja Käina vald.
- Täika Vetsi Talli ees.

Juuli

- 3. Täika Vetsi Talli ees
- 13. H. Kaptein lugu „Maasikas pani jala tatsuma, musi matsuma“ Hiiu Lehes Tiia ja Enn Uusojä maasikakasvatusest.
- 10. Täika Vetsi Talli ees
- 16. Avati toitlustusasutus „Lest ja Lammas“ Sääretirbi tee ääres. Maitseelamustest lugu „Eesti Päevalehes“ 14. augustil
- Hiiu Folk Kassari kiigeplatsil, kus esinesid Jaak Johanson, Mari Kalkun, Tõnu Tepandi, Anne Maasik, Heikki-Rein Veromann, Minu Isa Oli Ausus Ise, Kait Tamra
- 17. Hiiu Folk Kassari kiigeplatsil. Esinesid Diskreetse Mango Trio, Eesti Keeled, Pelios Soomest, Nikolai Parov ja Agnes Herczku Ungarist ning Ummamuudu.
- Kassari kabelis Sild ja Sandor Szabo kontsert
- Käsitöö ja Omatoodangu laadal Kärldas Vabrikuväljakul käisid kauplemas Ülle Lorits, Loore ja Margit Kääramees, Jüri Rebane, esines liukala bänd.
- Täika Vetsi Talli ees.
- 19. Maidla (Ida –Virumaa) Noorteteatri etendus A. Kivirähk „Kalevipoja kojutulek“ rahvamaja õuel. Teised etendused Tahkunas ja Soeras. Vaatajaid 40
- 23. Sarjast „Kolm risti Kassari kohal“ Jaan Söödi vaimulike laulude kontsert Kassari kabelis
- 24. Esietendus vabaõhulavastusena „Tantsupro-fessor“. Lavastaja Raivo Rüütli juhendamisel mängisid Ulvi Uusoja, Triinu Schneider, Kalju Hülj, Sander Kopli, Ando Kask, Anti Veike ja Toivo Platov.
- U. Lauri „Tantsuproffessor“ on Kassari trupi hitt“ Hiiu Nädalas 29. juulil
- Täika Vetsi Talli ees.
- 29. Teine „Tantsuproffessori“ etendus.
- S. Mäiksoo „Vabaõhuetendus Kassaris lustitab vaatajaid“ Hiiu Lehes 6. augustil
- Vanamuusika ansambel Rondelluse kontsert Kassari kabelis
- 31. Lauri Saatpalu kontsert Kassari rahvamajas. Kuula-jaid 80
- Täika Vetsi Talli ees.

August

- 6. Kiriku suvepäevad
- 7. Kohvikutepäeval Kärldas Turismiliidu infokohvikus UBA töötasid Loore ja Margit Kääramees, esines liukala bänd.
- Täika Vetsi Talli ees.
- 9. Kolmas „Tantsuproffessori“ etendus.
- 12. Ansambel „Õilajad“ käis memme-taadi peol Kärldla linnapargis.
- 14. Täika Vetsi Talli ees
- 20. Ansambel „Ateena“ vaimulike laulude kontsert Kassari kabelis sarjast „Kolm risti Kassari kohal“
- 21. Täika Vetsi Talli ees.
- 28. Muinastulede ööl süüdati lõkkeid mitkel pool Orjakus, sealjuures Reigi saarel, Tuletorni kail ja Orjaku sadamas. Avatud oli Orjaku Pubi. Sadama lõkke organiseeris Rein Tikka, muusikat tegi Andreas Peetre.
- 31. Neljas „Tantsuproffessori“ etendus rahvamaja õuel. Etendustel käis vaatajaid kokku 607.
- E. Saar „Kassari näitemängu vaim elab“ Hiiu Lehes 7. septembril

September

- 2.09.-1.10. Urve Kääramees ja Merike Niimann Kassarist ning

Kalle Mägi ja Toomas Kokovkin Kärblast viibisid vabatahtlikus teenistuses Sardiinia saarel.

- U. Lauri „Tillukesel Kassariil on hiiglasuur sõprussaar“ Hiiu Nädal 4.novembril
- 18.-19. Näitemängu seltskond „Tantsuprofessoriga“ Ida-Virumaal Lüganusel, Aseris ja Kohtlas
- 21. Algas rahvamaja II korruse loometoa ehitus.
- 23. Hiiu Nädalas kolm lugu Orjakust. U. Lauri “Orjakusse ehitatakse külakeskus” ja “Omapärased majad ootavad heakskiitu” ning “Orjakusse kavandatakse nüüdisaegset kalasadamat”
- 25. VI Olustvere Hoidistemessil osalesid Kassari Vetsi Talli pererahvas ja Ulvi Paat hoidiste, taluleibade ja vanaema talusaiadega. Veel osalesid Käinast Virve Maivel – seened ja marjad mitut moodi, Kõrgessaare vallast Anu-Maie Jõgi –hoidised ja marjatarretised kommi asemel ja Kärbla linna mtü Oma Klubi mitmesuguste hoidistega. Kõik sai müüdnud ja osavõtu eest diplomid tagasi toodud.

Oktoober

- 2. Hiiumaa külade päev Suuremõisa külakoolis. Esindatud oli 27 küla 129 osavõtjaga. Kassariimaad esindasid Toivo Platov, Heli Tuisk, Ester Tammis, Leonora Kääramees, Omar Jõpiselg, Sade Põllu ja Valve Mölder.
- 11. Algas rannavõrkpalliväljaku ehitus
- 13. Käina Gümnaasiumis leivapäeva I-V klassi õpilastele viis läbi Ester Tammis. Oma küpsetusahjus valminud 12 suurt taluleiba söödi suude matsudes ära viimse koorukesen.
- 14. Vetsi Talli uues leivaahjus leivaküpsetamise koolitus „Mida Elsu ei õpi, seda Elisabeth ei tea“. Askeldamas oli 13 inimest.
- Vetsi Tallis Täiskasvanud Õppija Nädala tunnustamisüritus.
- Tallinna Keskraamatukogus toimunud “Islands meeting in Europe” eakate vabatahtlike teenistuse projekti Gruntvigi päeval käisid Tiina Selirand ja Merike Niimann rääkimas Sardiinias kogetust.
- 18. Külade esindajad Käina vallamajas
- 21. Suvekassarlase Eve Viidalepa akvarellinäituse „24 motiivi Kassari“ avamine Palangas.
- Sama näitus viiakse märtsis Telsai linna samuti Leedus.

November

- 3. Infopäev Tallinna vanalinna Savoy Boutique hotellis eakate vabatahtliku teenistuse 2010 organiseerijatele. Seltsi esindas Linda Tikk.
- 4. Käina lahe - Kassari maastikukaitseala kaitsekorralduskava algatuskoosolek. Töö tellija KIK, teostaja Tiit Leito. Kohal oli 40 ini-

mest.

- Porgandipirukad küpsetas Tõnis Niimann ning õunakoogid tegid Mailis Tammeleht ja Hilja Põllo
- Mtü Orjaku Külaselts sai 4 aastaseks.
- 7. Põhikooliõpetaja Klemet Uusojale ja koolitee alustaja Katariina Koorele raamatu kinkimine
- 12. Järvakandis korraldatud vabariiklikul kunstikonkursil tunnustati mitmeid Käina huvikooli õpilasi. Algekooli astmes tõsteti esile Luisa Jõpiselja töö „Juts lendab“.
- „Kaks klaasiauhinda Hiiumaale“ Hiiu Lehes.
- 15.10. - 12. 12. HTÜ Lootus kasutatud riiete müük
- 24. Lääne-Eesti Päästkeskuse infotund „Vigastuste ennetamine õnnetusjuhtumi korral“ viis läbi Kaljo Pihlamets. Üritus toimus Vetsi Tallis. Järgnes kadrilapäeva tähistamine kadriroogadega. Laulsid „Õilajad“. Osales 12 inimest
- 26. Rannavõrkpalliväljak rahvamaja taga sai valmis.
- 30. V. Saar „Naer naerukajakate kohal – Voldemar Pan-so 90“ Hiiu Lehes

Detsember

- 6. Käsitööringi põlled saadetud vabariiklikule põllenäitusele Tallinna Husqvama Viking Studiosse.
- 7. Eesti Kultuurkapitali Hiiumaa Ekspertgrupp määras eduka teatritegevuse eest 2010 aastal 7000 kroonise preemia Kassari haridusseltsi vabaõhuetenduse „Tantsuprofessor“ seltskonnale. Tänuüritus toimub 14.jaanuaril 2011 kell 18 Kõrgessaare Vaba Aja Keskuses
- 11. Käina jõululaadal käis kauplemas Merike Niimann
- 14. Valla eakate jõulupidu Käinas, esines „Õilajad“.
- 17.-18. Käsitöö ja Omatoodangu laadal Kärbla Kultuurikeskuses olid kauplemas Ülle Lorits, Merike Niimann, Margit Kääramees ja Ain Koor.
- Kassarlase Aimi Kase lasteraamatu „Üks tibu läks kõndima ehk TIBU TII seiklused“ esitlus Kärbla Kultuurikeskuses.
- 18.Orjaku küla jõulupidu Dagen Haus külalistemajas.
- 20.Hiiumaa kogukondade aktiivsete inimeste kokkusaamine “Tegusad külad, tugev Hiiumaa” Vetsi Tallis, kus otsiti lahendusi külade arenguks.
- 23. Segaansambel “Õilajad” Putkaste Samaaria jõulukontserdil.
- 24. Jõulujumalateenistus Kassari kabelis, laulavad „Õilajad“
- Kassari Pühapäevakooli jõulupidu rahvamajas
- 25. Saareelanike jõulupidu Vetsi Tallis
- 30. Aastalõpu pidu „Lest ja lambas“, tantsuks liukala bänd

Noorusaastad 1923-1943

Elmar Hollmann

Kassaris oli kunagi küla mille nimi Paladekoppel. Küla koosnes pea-aegu eranditult popsitaludest kus maad vaid 4-5 ha.

Olid sellised talud nagu :Kopliot-sa, Haava, Leede, Sülla, Ringi, Takasauna, Koka, Kube, Mäki, Klõtsi, Tihu, Sisu, Lehtmetsa rahvasuus Naba. Ei tea milline neist ametlik või milline hüüdnimi. Lehtmetsa on ametlik nimi minu vanaisa ehitatud hoonetega. Meil on säilinud Kassari Vallavalitsuse tõend valla-talitaja W. Nittimi, kirjutaja Th. Piiki ja parun Stackelbergi allkirjadega selle kohta, et Mihkel Karli p.

Hollmann on palgid maja ehitamiseks ostnud Tallinnast ja ehitanud maja hava vabat koha peale.

Mihkel oli meremees, abielus Hansult päritud Mare Bollmanniga. Poeg Villem sündis 1887. a. , järgnesid Elisabeth, Johannes ja lõpuks 1896. a. minu isa Priidu.

Perekasv tingiski vajaduse oma elamispinna järgi. Maja valmis 1891. a. Võib olla tundub kummali-sena, et Kassarisse maja ehitamiseks osteti palgid Tallinnast.

Tegelikult oli see otstarbekas lahendus. Orjakust veeti küttepuid Tallinna. Neid laevu sai kasutada tagasisõidul palkide veoks. Ilmselt oli see kokkuvõttes odavam kui palkide ost Hiiumaa metsadest.

Villem lahkus esimesena kodust olles 12 aastane poisike 1899. a. Temast sai Haapsalus plekissepa õpipoiss. Abiellus kohaliku tütarlapse Luisega. Neil oli kaks last.

Salme põline vanatüdruk ja Karli kes oli küll abielus kuid lapsi neil polnud ja seega see Hollmannide liin hääbus.

Villem siirdus hiljem perega Tallinna kus oli plekissepa töökojas meister. Täna on kõik manalas.

Johannes läks Tallinna kingsepa töökotta õpipoisiks. Võttis osa Vabadussõjast, kaotas seal jala. Talle määrati eluaegne invaliidsus pension mis võimaldas normaalse elamise.

Põdur tervis viis ta noorelt 1941. a. hauda.

Ka Elisabeth sõitis Tallinna kus leidis töökoha sakste teenijana. Naases Kassari peale sakslaste lahkumist Eestist 1940. a.

Priidu lõpetas külakooli, seejärel Kuriste kihelkonna kooli ja siirdus Riiga kus isa eeskujul meremehe elukutse valis. Paraku oli see aeg lühike. 1914. a. alanud 1. maailmasõda vajas mehi kaevikusse. Nii tuli ka temal laevast lahkuda ja Vene kroonu toidule minna.

Ajalooost teame milline oli tsaari venemaa kirjaoskuse tase, seega pole midagi imestada, et ta suunati kohe komandöride kursustele.

Kursuste lõpetamisel omistati porutõiku aukraad ja lähetati rin-dele rühma komandöriks.

Sõjategevuse käigus langes sakslaste kätte vangi kust vabanen peale Bresti rahu 1918. a. vangide vahe-tamise käigus.

Vahepeal oli Venemaal toimunud revolutsioon. Võimul olid punased. Nüüd tuli osa võtta puhkenud kodusõjast punaste poolel rea-mehena 22. Turkestani kütipolgu koosseisus.

Vaikida tuli sellest, et tsaari armee komandör olid, punased panid need seina äärde. Punaste võit kodusõjas, eesti iseseisvuse tunnustamine 02. 02 1920. a. Tartu rahulepinguga löi eeldused

laostunud Venemaalt kojutule-kuks kuid legaalsel teel polnud see sel ajal teostatav. Tuli kasutada muid võimalusi. Oktoobris 1920. a. õnnestus tal märkamatu vene piirivalve poolt kontrollitav piiri-lõik läbida ja peeti Eesti piirivalve poolt kinni. Toimetati Tartu vangla kus uuriti ületulekuga seonduvat. Leidmata midagi kompromiteeri-vat vabastati 6. novembril 1920 ja saabus Kassari enam kui 6 aastase eemaloleku järel.

Elu sisse seadmine popsikohas oli küllaltki raske. Hobune, lehm, paar lammast ja seapõrsas kõik tahavad süüa. Raha sai vaid juhu tööde eest. Tsaari raha oli nullitud, seda jäituhandete rublade viisi lastele mängimiseks. Hinnas oli tsaari kuldrubla, kellel oli taipu neid soetada paberraha vastu.

Johannes Kersen (Männi Juhan) oli abielus Jausast pärit Liisa Metsaltiga. Mare ja Tõnis Metsalti noorem tütar Loviise viibis tihti Kassaris ja nii need suhted tekkisid.

Priidu Hollmannist ja Loviise Metsaltist sai peagi abielupaar. Ega lapsedki tulemata jäänud. Paberite järgi olen mina esimene sündinud 30. 05. 1923. Järgnes Helju (1926-1981) ja Eino 1928. a.

Kassari mõisa likvideerimisega õnnestus isal saada asuniku koht suurusega 18,11 ha (Pärna).

Varem siin talusid polnud nii saigi küla nimetuseks Uusküla kus oli 19 majapidamist.

Pikaajalise pangalaenu abil asuti uue koha peal hooneid rajama. Raha säästmise eesmärgil kasutati võimalikult palju kohalikku ehitusmaterjali. Maja vundamendid ja laudaseinad ehitati põllukividest sideaineks lubjamört. Lubi põle-

tati Kassaris paekividest. Priidu Erik ehitas elamu seinad savist mille sidumiseks kasutas oksi ja puiduklotse. Katuse materjaliks oli pilliroog või õlg mida saadi oma põllult. Kolisime uude majja 1928. a. teisel poolel. Olin 5 aastane ja ega ole tänaseks eelnevast kuigi palju mällu talletatud. Eelmises elukohas ei olnud meil sauna, käisime Sisu saunas. Kuna majad on lähestikku siis käisin seal tihti. Tsaari raha eest tahtsin Sisu Tiitu ja Juhani käest ühtteist osta. Tiitu kohtles mind nagu oma last. Alati leidis midagi lapsele pihku pista.

Hästi sõbralik vahekord oli mul ka Hava Martini ja Martaga. Neil ei olnud lapsi. Uuskülas olime jällegi naabrid ja sõbralik vahekord kestis.

Meil oli laste peale väga kuri hobune „Seku”. Ema jutu järgi olevat hobune mind hammustanud kui pisise põnnina kartuli vagumise aegu hobuse juurde olin läinud. Koolipoisi eas sain kord kabjaga matsu kubemesse kui hobuse selga tahtsin minna.

Muide oma vanaisa Mihklit ja vanaema Mare tean vaid fotode näol. Vanaisa oli surnud 1922. a. vanaema veelgi varem. Kalda Priidu jutustas mitmeid kordi minu vanaisa surmast. Priidu oli laupäeva õhtul minu isa juures olnud aega veetmas kui Mihkel tulnud Sisu saunast ja öelnud : noh nüüd võib ära surra pesin end puhtaks. Pühapäeva hommikul vara olnud minu isa Kube ukse taga ja tema küsimusele mis nüüd lahti on, et nii vara siin oled, saanud vastuseks, et tule mulle appi isa on surnud.

Uskumatu aga nii see olla olnud. Kolisime küll uude majja kuid tegelikult see päris valmis ei olnud. Algul elasime köögis. Projekti kohaselt esikuna mõeldud ruumist sai magamistuba. Osa meist magas köögis. Esikuna jäigi see ruum kasutusele võtmata. Elutoas ja magamistoas olid sisetööd lõpetamata neid sai kasutama hakata järgmisel aastal kui kõik tööd olid lõpetatud. Hoonete ümbrus oli troostitu, lagedad põllud ei ühtegi puud ega põõsast.

Isa tõi eelmisest elukohast viis õunapuud ja paar kirsipõõsast. Kirsid hakkasid hästi kasvama ja laiendasid oma haaret kuid õuna-

puud olid ümberistutamiseks liialt suured ja vanad ega kohanenud uute tingimustega. Jäid lihtsalt ki-ratsema, ära ei kuivanud ega erilist saaki ka ei andnud.

Maja taga põhjapool olid kadakased karjamaad. Tarvitses elamu juures redelile ronida ja võis jälgida kõike mis toimus Käina lähel.

Isa istutas kiviaia taha karjamaale kuuski. Võttis aastaid enne kui need korralikult sirguma hakkasid. Talved olid hästi lumerohked, hanged aia taga kohati 3-4 m kõrgused.

Kuused kannatasid lume raskuse all kuigi püüdsime neid lume alt pidevalt päästa. Jõudsalt hakkasid kuused kasvama kui lumi nende latvu enam ei kahjustanud. Praegu on nad suured ja kogu endine kadakane karjamaa männi metsaga kaetud.

Pärna talu koosnes viiest lahus tükist. Neist üks heinamaa tükk asus Muda küla lähedal. Hobuvankriga nii kaugele heinale minna oli aegaviitev ja tülikas. Mõne aja pärast sai kohalike elanikega kaubale hein kahasse teha. Hiljem lepidi nii, et need said kogu heina endale tehes samalt maa alalt meile teatud koguse küttepuid. Õunaku liival oli üks heinamaa tükk kuhu Kassari sai otse läbi mere minna. Meri oli madal, üle põlve vett polnud kusagil. Kesksuvel oli päris kuiv või jalgrattaga sinna sõita.

Pasti kõrtsi lähedal olev heinamaa oli kultuurseisundis. Seal kasvatati põldheina timut, ristik, söödajuurvilja ja mingil määral teravilja, peamiselt kaera mis kasvas väga hästi. Koristuse ajal seoti vihku nagu rukis. Karjamaal oli 2 ha hoonetest põhjapool mida eraldas kiviaed. Teine karjamaa tükk oli Sääremäel ca 3 km kuhu suvel tuli lehmad iga päev ajada.

Lastele oli see suurim nuhtlus kui hommikul kella kuue ajal tuli minna lehma karjamaale ajama. Tihti käis see nutujõrina saatel. Õhtul seisis sama teekond ees. Kivine ja kadakane Sääremägi ei rahuldanud loomade söögitarvet. Igal võimalusel püüti rünnata tee äärseid viljapõlde ja peenramaid.

Üle tee Kaasiku loomad käisid samas. Sättisime nii, et sai koos mindud ja tuldud. Sääre karjamaa oli mitme talu ühiskasutuses.

Asunikel oli muidki ühistegemisi. Endise mõisa viljapeksu garnituuri ja lokomobiili baasil moodustati masinaühistu. Vili veeti mõisa rehe juurde, masindati, kuivatati, triööriti, koju veeti puhastatud teravili ja põhk.

Lokomobiili ja garnituuri meistriks oli August Vahe, minu isa tegeles ühistu arvepidamisega. Ühistul oli oma tulude-kulude eelarve, kasumi nimel ei töötatud.

Ühistu likvideeriti kolmeküm-nendate aastate algul kui masina soetasid endale Orjaku talupidajad, seejärel Kassari Albert Türi ja Rudolf Kersen. Neil masinatel oli väiksem tööjõudlus kuid eeliseks see, et töötasid mootori jõul ja väiksem gabariit võimaldas neid hobustega talust-tallu vedada. Talutöö külvist koristuseni tehti käsitsi kusjuures hobune oli asendamatu abiline. Traktor ja auto olid sel ajal külas tundmatud. Hiiumaa autod võis sõrmede peal üles lugeda.

Elu dikteeris ettevõtluse. Kassari jagus meistermehi mitmel alal. Kalda Priidu valmistas regesid-vankreid, meisterdas sepikojas pussnuge, kartulikonkse. Kaasiku Priidu tegeles tisleritööga-riietekapid, lauad, toolid, kiiktoolid, puitvoodid, sohvad jne. Jänni ei jäänud sepatööga.

Priidu vend Jüri oli üleküla tuntud kaevu meister. Norgan Villem valmistas mitmesuguseid sepeiseid. Minu onu Johannes tegi kingsepa tööd, Juhan Adamson Orjakust valmistas rõivaid meestele, tütar Olga elas Kassari ja õmbles kleite naistele.

Jüri Kärner ja Johannes Steinberg ostsid talunikelt sea-ja loomaliha, samuti taluvõid ja kanamune mille realiseerisid enamasti Tallinnas. Jüri Kärner omas kahte sumplaeva mille peal töötasid oma pojad. Aleksander oli oma laevaga Kassari sadama akvatooriumis ostes kaluritelt eluskala-angerjas ja haug. Sama tegi Orjakus või puulaius Erich.

Elmi Gustav ja Helene omasid kaupluse (Kalju pood) mis varustas talunikke kõigi vajalikuga. Kahe mastilise kaljasega toodi kaup Tallinnast otse Kassari. Anton Kask omas pudukaupluse niidid,

nööbid, kangad jne.

Villmannil oli kauplusega ühe katuse all veski kus sai leivajahu, tangu ja kroovjahu teha, hiljem lisandus püüli ja manna tegu. Võis kasutada Käina veski teenust või Luguse ja Jausa oma. Mitmel talunikul olid pukktuulikud loomadele vilja jahvatamiseks. Mõni kasutas selleks isegi käsikivi.

Kaasajal tundub muinasjutuna, et kogu Käina valla kohta oli üks viina kauplus kus müügiga tegeles Siim Kruusmägi.

Viina müük oli riigi monopol. Lihtsamad tarbeesemed ja põllutööriistad nagu äkked, põllurullid, rehad, hangu-, hargi-, kirve varred valmistas igamees kodus endale ise. Sokid, kindad, kampsunid kodus iga perenaine ise oma perele. Kangasteljed olid mitmes peres neid laenutati naabritele ja ülikonnariie kooti ise, samuti voodilinad ja käterätikud. Põrandad kaeti kodus kootud kaltsu vaipadega. Linade vastu sai vahetada vabrikus toodetud muustrilisi laudlinu ja päevatekke.

Kalda ja Priidu talud olid nii välja mõõdetud, et ainuke küttematerjal mida Kassari maadelt saada oli kadakas. Seetõttu käidi sügisel Kassari soos oksa raiumas, mis talvel kohale veeti ja kasutati pliidi kütteks.

Pliidiga ühendatud soesein küttis ühtlasi toa soojaks. Eraldi ahju mel ajal toas ei olnud. Suvel toimus toidu valmistamine ja sigadele kartulite keetmine välipaargus. Kasehalg oli leiva küpsetamiseks. Toidu valmistamisel kasutati halgu kui väljas oli väga halb ilm. Puid tuli ratsionaalselt kasutada. Nagu puudega, nii ka heinaga mida ei saadud Kassarist peotäitki. Lähim heinamaa oli Ara ca 11 km. Kaasajal ei oskagi ette kujutada sellist töötsükli ja kuidas sellega toime tuldi. Hommikul lüpsiti lehmad, saadeti karjamaale, piim lasti koorelahutajast läbi, pane leivakott valmis, hoolitseda tuli ka laste päevase toidu eest, panna valmis sigade päevane toidunorm. Siis rakendada hobune vankri ette ja kolista mööda kruusateed Arasse. Seal päev läbi niita või loogu võtta ja heina küüni paigaldada. Öhtul tagasi Kassari. Lehmade lüps ning

muud majapidamistööd, mõni tund magada ja hommikul algas kõik otsast peale. Isa viibis tavaliselt öösiti heinamaal. See võimaldas öhtul hiliste tundideni töötada ja hommikul varakult alustada. Eks meiega oli ka tükk tegemist seni kui olime allakooli nagamannid. Onu Juku (Johannes) käis kiirel tööajal meid kantseldamas. Ei saanud ju lapsi omapäi koju jätta teadmata millega võivad hakkama saada pealegi oli naabris sama ealisi 6-7 samuti järelvalveta. Kuna onust töömeest polnud tuli meilgi abiks käia küttes ja lehma heina varumisel.

Kooli eeliku ajast mäletan väga ähmaselt Kassari mõisa hoonet. Mõned asuniku pered elasid seal oma majade valmimiseni. Ükskord kindla peale käisin isa-emaga koos mõisa häärberis. Samuti olen viibinud endises Kassari Seltsimajas millest on tänaseni säilinud Kibus Antoni elamu vastas olev aida-ruum. Kui ma ei eksi siis oli see õpilaste jõulupuu etendus millel viibisin. Kahju, et need hooned hävisid koolipoiste ulakuse tagajärjel. (Kersen Evald ja Feliks)

1931. a. sügisel sai minust Kassari Algakooli esimese klassi õpilane. Koolimajas (praegune muuseum) oli kaks klassiruumi, ühes 1-3 õppeaasta teises 4-6 õ. a. Tunde andsid õpetajad Aliide Medri ja Aleksander Loomsmann (hiljem eestistatult Loomets). Õpilaste ja lastevanemate hulgas oli neil suur autoriteet. Ainukesed Kassaris kes pälvisid preili ja härra tiitli. Loometsa abiellumise järgselt lisandus proua Loomets. Talumeest ei tituleeritud kunagi härraks, oli ta rikas või vaene ükstapuha, matsiks jäid ikka. Õppetöö kestvus oli 5 tundi päevas. Ühel päeval nädalas oli 6 tundi, laupäeval 4 tundi.

Õppeained: Ajalugu, matemaatika eesti keel ja kirjandus, loodusõpetus, maateadus (geograafia), usuõpetus, laulmine, võimlemine, tööõpetus, joonistamine. Vanemates klassides lisandus saksa keel ja kodaniku õpetus kus käsitleti kodanike õigusi ja kohustusi tulenevalt riigi põhiseadusest.

Vahetundidel mängisime ringmänge, kevadel ja sügisel võrkpalli. Üks vahetund oli veidi pikem siis

sai leivatüki ära süüa mis oli kodust kaasa pandud.

Asunike pered enamuses elasid algaastail küllaltki tagasihoidlikult. Toodangu müügist laekunud raha kulus riigimaksude ja laenude tasumiseks. Taskuraha kodust ei saanud sentigi. Onu mõnikord andis veidi raha, käisin teda tihti külastamas. Vahetundidel sai Kibus Antoni käest õunu ja pirne osta.

Antoni valduses oli kaks suurt aeda paljude puudega. Seal sai mõnikord „õuna raksus“ käidud kuid see oli riskiga seotud. Anton liikus aias tihti suure hundikoera saatel. Mina õnneks „vahel“ ei jäänud kuid oli neid keda ta nappipidi õpetaja ette tiris. Loomets raputas mõnda nii, et pintsaku nööbid lendasid.

Tol ajal kandsime kodukootud kangast ömmeldud rõivaid, kingad-saapad oma isa või külakingsepa poolt valmistatud. Ranits raamatute kandmiseks tehti kodus vineerist. Minu koolitee oli suhteliselt lühike pisut üle kilomeetri kuid Orjaku mõisast ca 4 km mille väikelaps pidi kaks korda päevas läbima. Halva ilma puhul toodi lapsed hobuse küüdiga koolimajja. Seda eriti talvel sügava lumega sest teede lahti hoidmist ei tuntud.

Koolist koju minnes sai ajalehed kaasa võetud. Helene Vahe oli postiagentuuri juhataja. Posti jaotamiseks oli suur kapp mitmekümne sektsiooniga igal oma võtmed.

Pärna postkast nr. 15 oli ühine Kantsi taluga (Priidu Elmi). Post toodi hobutrantspordiga Käinast kohale oli ilm milline tahes.

Muuseas Kassaris elas kolm Elmi Priidut. Kantsi-, Tammiku- ja Ristete Priidu. Siinjuures üks märkus: Ristete muutus Ristiteeks Tikkude kolimisega Kassarisse. Varem ma sellist kohanimetust ei ole kuulnud.

Õppeained omandasin suhteliselt kergelt. Alklassides tuli tunnid järgmiseks päevaks kodus ette valmistada, hiljem piisas sellest kui enne tunni algust antud teemaga tutvuda.

Esimese klassi lugemikust on mees selline seik: Jutustuse pealkiri - Pakasetaat ja puuraiujad - minu esituses pakasetaat ja

purajurad. Ema naeris ja ütles mulle ette kuidas seda sõna hääldada. Õhtuti kodus kontrolliti kas homsed õppetükid on korralikult omandatud. Mulle istusid hästi sellised ained nagu matemaatika, ajalugu ja maateadus.

Õpetaja Medri oli naiskodukaitse liige, tema juhendamisel tegutses koolis kodutütarde rühm. Noorkotkaste, skautide ja gaidide liikumine Kassari kooli ei jõudnud.

Ludvig Kärsen (Esiküla Enu) töötas Tallinnas Skautide organisatsiooni Peastaabis (Skautmaster) ja käis koolis skautlusega seonduvat tutvustamas kuid organisatsiooni loomiseni ei jõutud. Esmane takistus oli kodune majanduslik olukord. Skaudid pidid kandma vormirõivaid, võtma osa mitmesugustest üritustest maakonna- ja vabariigi tasandil- laagrid, lõkkeõhtud, võistlused jne. See kõik nõudis raha ja organiseerimisvõimetega entusiaste.

Loomets oli konservatiivsete vaa-detega tema sellist tegevust oma kunda ei võtnud.

Koolis osalesin õpilaste näiterin-gi töös. Õppeaasta kestel toimus paar-kolm peo õhtut: näidend, laulud, deklamatsioonid. Piletite müügist laekunud raha kasutati jõulupuu organiseerimiseks kus jõuluvana jagas õpilastele kingitus

pakke.

Kooli õppenõukogu käsutuses oli riigi eraldistest mingi summa mil-lega toetati vaesemate perekonda-de lapsi õppevahendite soetamisel.

Mulle on jäänud meelde üks kord, aga neid võis rohkem olla kus isa rakendas hobuse ree ette ja jõululaupäeva õhtul sõitsime kogu perega Kassari kabelisse Jõuluõhtu jumalateenistust kuulama. Lasila küljes igavlenud hobused tegid tagasi sõidul toredat traavi kuljuste kõlinal. Kodus sai alati jõulupuu tuppä toodud, ilustatud mitmesu-guse kujuga piparkookide ja vär-vilistes paberites kommidega mis olid spetsiaalselt selleks mõeldud. Läideti küünlad ja lauldi jõululaule. Jõululaupäeva õhtu oli perekesk-ne. Pruuliti õlut ja hoolitseti selle eest, et toidulaud oleks rikkalikum tavalisest. Naised viisid naabritele kodus küpsetatud saia ja küpsiseid, mehed aga läksid õllekannuga.

Õhtul koju tulles oli isa pa-rasjagu „vindine” ja laulis vene tõastuõkasid. Kuus aastat ainukese eestlasena venelaste keskel mingi jälle ikkagi jättis. Rääkis, et tihti leiab end vene keeles mõtlemast ja unenäodki ei taha end eesti keeles mõistetavaks teha.

Õppetööst vaba aega kasutasin lugemiseks. Kooli raamatukogu oli paari aastaga ammendatud

seejärel laenutasin raamatuid Hari-dusseltsi raamatukogust. Loomet-sa silmis olin heas kirjas ta pakkus mulle isiklikust kogust raamatuid, ajakirju ja ajalehtedest välja lõiga-tud joonealuseid.

Kevadel kui kalurid hakkasid kalal käima sai peale koolitunde käidud Kassari sadamas õngi lap-pimas. Merest toodud põhjaõnged ja mailid (viimaseid kasutati havi-ja koha püügil) tuli järgmiseks kalale mineku päevaks korda seada. Põh-jaõngi oli kastis 250-300, vastavalt maksti kasti eest 25-30 senti. Tava-liselt jõudis paar kasti korda seada. Maili kastis oli 50-75 õnge nendega oli töö pisut keerulisem. Korgid ,kivid,õngekonksud tuli eraldi paigutada. Tavaliselt kalamehed korrastasid neid ise.

Poisikestele oli see hea teenistus,, võrdluseks: lambakarjus sai päevas 50-75 senti, heinatööl

Teenist 2. 50-3. -kr. Päevas ,sügisel kartuli koristamisel 1. 50-2. -kr. päevas. Vanemaks saades 13-14 aastasena käisin kaluritel abiks nooda vedamisel. Õhtul peale päikese loojangut veeti nooda-ga kilki õnge söödaks. Neid tuli sorteerida, suuremad sumpi elusalt säilitamiseks, väiksemad merde tagasi lasta. Väiksemaid sai endale võtta.

M/p Alar ja kapten Feliks Voolens

Manivald Müüripeal

Õhu külas Siimu talus

04.11.2004

Pühapäeva, 22.06.1941. a. hommik Läänemaa Varbla valla Haapsi külas. Kell võis olla 9 paiku, kui rannale läheneb üks kolmemastiline purjekas. Eelnevalt oli vist teada, et üks laev tuleb küttepuid laadima. Arvatavasti oli laeval ka mingi signaallipp, millega paluti abiks lootsi.

Minu onu Voldemar Pärn (kes oli ka ise purjelaeva kapten) sõudis laevale vastu. Laev pandi nn Mäe kuusiku alla ankrusse, kus oli kõige lähem koht puude laevale laadimiseks. Kui Volli laevalt tagasi tuli, siis andis teada, et laeva nimi on Alar ja sellel laeval on mootorvints, millega saab paaditäie puid korruga laevale tõsta. Selleks on vaja teha mingid trossidest alused.

Õösel oli Pärni ranga lähedale ankrusse asunud üks väike laev. Samas mehed said aru, et see on mingi sõjalaev. Pidi olema vahilaev. Arutasid seda, miks see laev siin ankrus seisab. Taevas lendas gruppiviisiliselt rohkem lennukeid, kui eelnevatel päevadel. Hommikul varakult oli Toritamme lautrisse saabunud üks hiidlaste mootorpaat. Nad tulid Varbla kandist pörsaid ostma, mida olid ka juba varemalt teinud. Võtsid Toritammelt hobuse ja läksid kaugemalt küladest pörsaid ära tooma.

Mehed hakkasid Merivälja (Voldemar Pärna) õuel valmistama tõtseadmeid homseks laevalaadimiseks. Meie poisikesed jooksi me seal ringi. Keskpäeva paiku tuli Varblast Minna Linnamäe suure uudisega – on alanud sõda Vene ja Saksa vahel.

Õhtuks oli selge, et homme ei tule mingit küttepuude laevale laadimist. Volli läks uuesti Alarile ja laev sõitis nn Matsi alla. Haapsi ranniku lähedale ei juletud laevu ankrusse jätta. Tormise ilma korral võis õnnetus juhtuda. Matsi all oli tormi korral varjatud ankrupaik ja ka ankur pidi paremini pidama. Alar heitis Matsi all ankrusse 22. juuni õhtul. Sakslaste eelsalk jõudis Varbla 9. juuli pärast lõunat. Kogu selle aja oli Alar seal ankrus. Mis päeval pärast sakslaste tulekut ära sõitis, seda ei mäleta.

Meie naabripäres Mõnumetsas oli piirivalve ajast veel telefon. Sellele telefonile helistati ja kutsuti Alari kaptenit kuhugi kaugemale helistama. Juhan Laos viis selle teate laevale ja paaril korral käis kapten valda või kuhugi mujale helistama. Mehed arvasid, et kapten ei taha oma laevaga ära sõita ja püüab kuidagi käsu mittetäitmist õigustada.

Sel ajal oli Varbla valla täitevkomitee esimeheks Kristjan Männiste. Nüüd tema poeg Jaan (sünd 1930) meenutas, et laevamehed olid paaril korral neil kodus käinud. Ühel korra oli isa ka laeval käinud, kuhu poiss ka ligi võeti. Arvatavasti kapten ja kohalik nõukogude võimuesindaja mingeid asju arutasid ning plaane pidasid. Nende kahe mehe teeneks tuleb pidada vist seda, et see Alar on praegu Hiiumaa sadamas maale tõmmatud. Kui Alar oleks koheselt Matsi alt lahkunud, siis võinuks ta sama suvel kindlasti hukkuda.

See võis olla 1942. a augustis, kui Matsi ankruplatsile jõudis järjekordselt m/p Alar ja kapteniks Feliks Voolens (kaugsõidu kapten). Puuveoga ei olnud Alaril pistmist,

vaid meestel olid muud asjad teoksil. Meriväljal onu Volli juures pidasid mehed väga tõsiseid plaane. Ka meid poisikesi (koos Leinhardiga) ei aetud toast välja, vaid lasti nurgas istuda ja pealt kuulata.

Mehed pidasid plaane, kuidas kohe alustada uute purjelaevade ehitamist. Sõjarinne asus sel ajal (1942. a suvel) kuskil kaugel Venemaal ja loodeti veel kaugemale minemist. Loodeti seda, et sõja lõppedes on rinne kuskil Uurali lähedal. Siin Eestis algab sõja haavade parandamine ja selleks on vaja vedada igasugust kaupa. Millega vedada? Esimesel sõjasuvel oli Eesti senine laevastik praktiliselt hävinenud. Ülesehitustööde alguse ajaks pidid ka juba uued laevad olema.

Ühel pühapäeval olid mehed koos Merivälja suures toas. Täna tarkuse abil võin öelda, et pidasid laevaseltsi asutamise koosolekut. Volli kasti sule tindipotti ja hakkas kirjutama – Feliks Voolensi Laevakompanii Volli ise valjult ütles ja samas ka kirjutas. Kas oli tegu põhikirja või asutamislepinguga, seda ei oska enam öelda.

Kes olid siis need laevaseltsi asutajad? Voldemar Pärn, Feliks Voolens, Aleksander Linnamäe, Aleksander Pirso (Rädi saeveski omanik), Jaan Lainevool (Varbla metskonna metsaülem) ja veel teisi mehi, keda enam ei mäleta. Mehed plaanisid luba küsida kahe laeva ehitamiseks. Üks oleks olnud 500 reg. tonnine ja teine 100 tonnine. Lisaks ka veel üks väiksem alus.

Tegelikult laevaehituse juhiks oleks jäänud Voldemar Pärn. Aga tolleaegsed seadused nõudsid seda, et laevaehitust peab juhtima see, kes seda tööd ka varemalt tei-

nud. Otsustati teha üks ratsukäik. Kirjade järgi pidi laevade ehitust hakkama juhtima (vastutav meister) minu vanaisa Aleksander Pärn, kes omavahelisel kokkuleppel (kaasosanike teadmisel) oleks tegeliku töödejuhtimise andnud oma pojale Voldemar Pärnale. Aleksander Pärn oli oma eluajal ehitanud 5 purjelaeva, ju siis sellest piisas, et olla vastutav meister plaanitavate laevade ehitamisel.

Oskar Pärn ei osalenud selle laevaseltsi loomisel. Kaks venda – Oskar ja Volli ei saavutanud mingil põhjusel vajalikku kokkulepet. Oskar plaanis hakata laeva ehitama ühe Tallinna mehega.

Saeveski omanik Aleksander Pirso kutsuti kampa selleks, et oleks saeveski, kus kogu vajalik palgimaterjal plankudeks saagida. Metsaülem Jaan Lainevool oli selleks osanikuks kutsutud, et tema leiaks riigimetsast paremad langid laevaehituseks. Täna sees mõistes tähendaks see kõige jultunumat korruptsiooni. Riigi metsaülem korraldab oma osalusega äriühingule palkide varumist. Pole midagi uut siin päikese all. Korruptsioon oli, on ja jääb igaveseks ajaks. Ainult mastaabid lähevad suuremaks, võtted jultumaks ja ametnike isu suuremaks.

Ega ka siis sellisele plaanitavale korruptsiooni tehingule kõik osanikud hea pilguga ei vaadanud. Kõige valjemalt nurises saeveski omanik Aleksander Pirso. Tema oleks oma osamaksu tasunud sellega, et saaginud omal kulul kõik palgid plankudeks. Samal ajal metsaülem oleks oma osamaksu tasunud sellega, et märgib riigimetsast ilusamad puud laevaehitusele. Kes natuke metsast ja saeveskist midagi teab, oskab neid töömahtusid hinnata. Selline plaanitud ülekohus riivas vist väga rängalt Aleksander Pirso õiglustunnet. Seda lugu rääkis ta veel palju aastaid hiljem oma lastele.

Aeg ja olukord rindel muutus vastupidiseks meeste lootustele ja see suur laevaehitamise plaan jäi ka viimaseks siin rannas. Selliseid laevaehitamise plaane peeti Eestis päris mitmel pool. Oli kohti, kus jõuti ehitustööd käima panna, mõnel pool varuti juba metsa.

Sel Alari reisil oli ka äriiline eesmärk. Tegu oli mootorlaevaga ja laevameestel oli varutud petrooli tagavaraks, mis nüüd läks vahetuskaubaks. Külarahvas vajas petrooli lambi täiteks ja eelseisvaks viljapeksuks. Laevameestel oli vaja oma peredele toidukaupa ja ka mõned pudelid kohapeal valmistatud joodavat. Toritamme tapeti sel puhul üks suur nuumsiga. Vanaemal (enamuses peredes) oli tavaks kasvatada siga ühe aastaseks. Korraliku toitmise puhul pidi siis lihakeha kaaluma 11–12 puuda, ehk ligemale 200 kg. Ka sel korral oli Toritamm selle suure siga, millest üks pool läks Alari peale. Meelde on nagu jäänud see, et ühe kilo sealiha (peki) eest sai kaks liitrit petrooli.

Ka meid poisikesi (koos Leinhardiga) võeti sellele ärireisile kaasa. Toritamme lautris pandi külameeste kaup Volli suurde paati ja purje abil olime varsti Matsi all laeva juures. Kaubad paadist laeva ja õlinõud laevast paati. Kohe alustas laev ka välja sõitu. Olime roolikambris. Oli väga korras ja ilus. Onu kiitis Alari roolikambri sisustust, mis oli vist muidugi midagi muud, kui tema vanal laeval. Onu kiitva hinnangu kohta Voolens vastas, et see pole veel midagi. Sakslaste poolt tema alt põhjalastud a/l Liisa roolikamber olnud palju luksuslikum. Kapten keeras mingit väikest ratast-ketast ja rääkis kuhugi toru sisse. Pidi olema käsu andmine motoristile. Meie paat oli Alari slepis kuni Haapsi Tihedani, siis külast laeval käinud seltskond ronis paati ja meie teed läksid lahku. Alari kurss oli Virtsu poole ja meie kalapaadil Haapsi Toritamme lautrisse.

Äri oli tehtud ja osapooled arvatavasti ka rahul. Muidugi külarahvas oli rohkem kannataja pool. Aga petrooli oli vaja. Sellest Alarilt toodud petroolist pool jäi Toritamme-mele ja poole sai Volli omale. Külarahvas lootis saada ikka sellist valget petrooli, mida aastaid oli poest “lambiõliks” toodud, aga laevalt toodu oli sinine. Rahvast rahustati, et petrool on ikka samasugune, kuid sakslane panevat mingi kavaluse pärast sinist värvi

sinna hulka.

Kapten Feliks Voolensi jutust jäi meelde ka see, mida ta rääkis sellest, kuidas sakslased esimeste sõjapäevade ühel ööl tema juhitava aurulaev Liisa torpeedoga hävitasid. Ta oli pidanud veel põgusaid läbirääkimisi selle torpeedopaadi komandöriaga. Oli lubanud sõita Liisaga kuhugi Soome sadamasse, kuid sakslane polevat sellega nõustunud. Feliks Voolensist sai hiljem Sotsialistliku Töö Kangelane.

Ka minu naisevennal Ülo Raunal (sünd 1930. a) oli Alarist midagi meenutada. See olevat olnud 1942 või 1943. a, kui Alar oli olnud paar nädalat ankrus Saaremaal Laugu küla all, mitte väga kaugel Triigi sadamast. Laevameestel olnud ka petrooli ülejääke. Laeva motorist saanud sisse head suhted ühe leseks jäänud noorema külanaisega. Sellel daamil oli jätkunud lambiõli terveks järgmiseks talveks. Ega see naabrinaistele hästi ei meeldinud, et üks lesk oskas ennast petrooliga varustada. Nad olid ikka midagi halvustavat püüdnud öelda oma naabrinaise kohta.

Minu onu Voldemar Pärn alustas oma purjelaeva Navigatoriga Matsi alt sõitu 20.09.1944, pardal 80 põgenikku. Jõuti õnnelikult Gotlandile. Onu elatas end Rootsi paatide ehitamisega.

Ühel korral kohtus ka Feliks Voolensiga, kui ta oli oma laevaga Stockholmi sadamas. Oli helistanud ja onu sõitis sadamasse ning sai Voolensiga kokku. Olid teinud väiksed napsud ja juttu ajanud. Korraga tulnud laevale ka Enno-Lembit Mikelsaar, kes sel ajal töötas Stockholmis NSVL saatkonnas. Onu kurtis, et enam ei saanud asjalikku juttu rääkida. Mikelsaar läinud WC ja temal õnnestunud uks väljastpoolt kinni panna. Siis saanud nemad Voolensiga omad jutud lõpetada.

See laeval olek oli vist läinud päris pikale. Kodused olnud juba tõsisel mures oma pereisa pärast. Kartsid seda, et venelane võib saada hakkama inimrööviga ja mehe laevaga ära viia.

Luuletaja ja koolinõunik Ernst Enno 135

Ernst Ennot kui luuletajat teame kõik, kuid vähesed on kursis sellega, et ta aastatel 1919-1934 Läänemaal, mille alla tol korral ka saared kuulusid, koolinõunik oli.

“Väheldast kasvu. Must pehme sametkaabu peas. Lühikeseks lõigatud juuksed, piiratud vuntsid. Seljas kollakas vihnamantel, mille all hall maavillane ülikond. Jalas vanamoelised ümaraotsalised nööri-sapad. Käes vineerist kartong.” Nõnda saabus Ernst Enno esmakordselt Hiiumaale.

Kassari koolijuhataja Aleksander Loomets kirjeldas oma esimest kohtumist nii: “1920 aasta kevadel läks maa varakult paljaks. Õues oli ilus soe päev. Vaatasin klassiaknast välja ja nägin: keegi võõras sõidutatakse koolimaja ette. Jätsin lapsed sinnapaika ja jooksin välja. Seni oli mees vankrilt maha roninud ja pistis mulle käe pihku: “Mina olen Enno, uus koolinõunik!” A. Loomets jätkab: “E. Enno laskis silmad korra üle klassi ja istus ühe tüdruku kõrvale. Mulle aga ütles, et jätkaku ma nii, nagu plaanis oli. Noh, umbes poole tunni pealt palus luba ise lastega juttu ajada. Esialgu rääkis maast ja ilmast ja merest ja kevadest. Lapsed muutusid julgemaks. Siis aga hakkas küsima lihtsaid asju, mida kõik oskasid. Pärast veel kiitis, et Hiiumaa lapsed olevat palju targemad ja puhtamalt riides kui suurel maal.”

Enno peatus Kassaris tavaliselt kolm päeva, tuli reede õhtupoolikul ja lahkus esmaspäeval. Neisse päevadesse mahtus õpilaste ja õpetajate “katsumine”, kohaliku rahvaga jutuajamised kui ka lau-

päevane saunaõhtu, jalutuskäigud kabeliaias ja mererannas. Vastujuhtunud põngerjatele oli tal alati taskupõhjast kompusid jagada.

Lisaks Kassarile külastas E. Enno ka Hiiumaa koole. Marta Kalju on oma mälestustes kirjutanud: “Õppisin 1920 aasta kevadel Kärddlas Kõrgemas Algkoolis IV klassis, kui teatati, et pea tuleb kooli koolinõunik inspekteerima meie teadmisi. Õpetajad varustasid meid kiiresti kiiresti teadmistega, millega võisime koolile au teha. Ühel hommikul oligi kogu maja elevel – koolinõunik saabus. Esimese tunni lõpul tuligi Ernst Enno ühes koolijuhatajaga klassi. Küsiti kõige targemaid. Teisel tunnil, nähes, eelmises tunnis, et paljud õpilased kartsid, küsis õpetaja mind ja lasi ka luuletuse M. Veski “Päikesele” deklameerida. Siis süttis E. Enno – võttis kohe tunni juhtimise enda kätte. Analüüsis luuletust ja seletas, et M. Veski oskas näha, et Idast tuleb päike, tuleb avarus, tuleb vabadus... Kahjuks aga ei oskanud meie mõista E. Ennot. Olime selleks liialt teistsuguses kooliõhkkonnas kasvanud. Kolmandal tunnil s.o. aritmeetikas kutsuti mind kohe tunni alguses trapetsi seletama. Vuristasin selle maha. Õpetajanna tahtis veel sõõri pindala ka küsida, kuid nüüd pahasdas koolinõunik, et tema tahtis teiste õpilaste häält ka kuulda, klassis olla 34 õpilast.//...//

Õhtu eel kutsus ta õpilased alates III klassist koolimajja ja kõneles meile pärivusest, välismõjudest raseduse ajal ja üldse seksuaalolukorrast. (Kooli mindi 10 aastaseks, olime siis 15). Kui me teda algul võõristasime – siis nüüd võitis ta meie kindla poolehoidu, sest tänini

polnud keegi meiega kui täiskasvanutega rääkinud.”

“Peale inspekteerimist ei armastanud koolinõunik E. Enno sellest kõnelda. Õpetajate puhul hindas ta lastepärasust, eakohasust, näitlikkust ja elujulgust. Arvustas liigset karmust, kasarmu stiili ja unisust, eriti õpetajate ühetoonilisust ja igavaid tunde,” on Marta Kalju kirjutanud 1927.-29. asetäitja õpetajana töötades.

1924. aastal, kui koolinõunik jälle Kassaris olnud, kutsunud koolijuhataja piltnik Mäehansu, et seda suursündmust jäädvustada. Koolipere seatud ritta, koolinõunik ja õpetajad esiritta istuma. Siis aga märganud E. Enno, et tema ainsana kandis peakatet, milleks oli auväärne kõvakübar ehk nn oktoober. Et seda kuhugi panna polnud, torkas põue. Mõne aja pärast said fotod valmis ja koolijuhataja poolt õpilastele jagatud. Heitnud pildile pilgu, teatanud õpilane Albert Nisu lõbusasti kaaslastele Enno punnitava pintsaku kohta. “Etskae nalja! Koolinõunik on käima peal!” Õpetaja noomivaile sõnadele, et nii ei sobi ütelda, kaitses nutikas Albert end sõnadega: “Aga ta on ju käima peal, käib ühest koolist teise!” (See lugu on pärit väliseesti ajakirjast Hiiuma nr. 17/1983 loo autor on Aksel Vaigur.)

Vast alles koolinõunikuna töötades märkas Ernst Enno kuivõrd tema kirjutatud lasteluule laste seas levinud on. Lihtne riimitud sõnum jäi kergesti meelde ja mitte ainult lastele. Luuletus “Juss oli väike peremees” on ilmunud juba “Eesti Kooli Esimeses lugemikus” 1920 aastal. Kuni tänase päevani on igas emakeelses lugemikus midagi

ka E. Ennolt.

1957 aastal koondas tuntud lastekirjanik Ellen Niit suurema osa E. Enno lasteluulest legendaarsesse kogumikku "Üks rohutirts läks kõndima", millest juba mitmes kordustrükk ilmunud.

Klarissa ja Kalju Kask meenutavad Kassari kooli päevilt, et klassi vasakus seinas oli K. Pätsi, paremas J. Laidoneri ja keskel kahe akna

vahel oli Ernst Enno pilt. A. Loo-mets rääkinud temast tihti, mitte ainult kirjanduse tunnis.

Meiegi oleme üles kasvanud "Iitsi-kass ja Kiitsi-kass, Tibukese unenäo, Tipa-tapa hällilaulu" saatel. Paljud teised nagu "Laps ja tuul, Hiiretips läks putru keetma, Poisid ritta kodu poole" on tänaseks viisidki saanud. Möödunud aasta laulupeol kanti ette G. Ernesaksa

loodud "Kõjuigatsus".

Ernst Enno sündis 8. juunil 1875 aastal Tartumaal kõrtsmiku peres. Õppis Treffneri Gümnaasiumis ja Riia Polütehnikumis. Teenis leiba "Postimehe", "Linda", ja "Isamaa" toimetajana, pangaametnikuna ja koolinõunikuna. Suri 7. märtsil 1934 Haapsalus.

Merike Niimann

Minu mälestusi koolinõunik Ernst Ennost

Marta Kalju

kirja pandud 1960. aastal

Õppisin 1920, aasta kevadel Kärkla Kõrgemas Algkoolis IV klassis, kui teatati, et pea tuleb kooli koolinõunik inspekteerima meie teadmisi. Õpetajad varustasid meid kiiresti, kiiresti teadmistega, millega võisime koolile au teha. Kuna meil olid aineõpetajad, siis nad valisid oma aine paar tugevamat, energilisemat õpilast, keda küsitleda. Mäletan, mul oli vaja trapetsi pinnaarvamine seletada; samuti ajaloost jutustada – kõrvalt, seda polnud kavas, India ajaloost.

Ühel hommikul oligi kogu maja elevel – koolinõunik saabus. Esimese, s.o eesti keele tunni lõpul tuligi Ernst Enno ühes koolijuhatajaga klassi. Välimus jättis soovida. Kasvult väike ja teekonna järele kuidagi kühmus, räbaldunud kampsuni varrukaotsad tulid kuue alt välja, triikimata püksid, see kõik oli võõras – paistis silma meie õpetajate kõrvalt, kes riietusid eeskujulikult. Möödus esimene tund – küsiti kõige targemaid. Lõpuks tuli ka minul lugeda ja tund lõppes. II tunnil nähes eelmises tunnis, et paljud õpilased kartsid, küsis õpetaja mind ja lasi ka luuletuse M. Veske „Päikesele“ deklameerida. Siis süttis Ernst Enno - võttis kohe tunni juhtimise enda kätte. Analüüsis luuletust ja seletas, et M. Veske oskas näha, et idast tuleb päike, tuleb avarus, tuleb vabadus. . . Kahjuks aga ei osanud meie mõista sm En-

not, olime selleks liialt teistsuguses kooliõhkkonnas kasvanud.

III tunnil s.o aritmeetikas kutsuti mind kohe tunni alguses trapetsit seletama. Vuristasin selle maha. Õpetaja tahtis veel sõõri pindala ka küsida, kuid nüüd pahandas koolinõunik, tema tahta teiste õpilaste häält ka kuulda, klassis oli 34 õpilast (vastasin juba 3 tundi järjest, aga õpetajad seda ei teadnud, et teised ka küsisid mind) Ka aritmeetika tundi juhtis ta nüüdsest edasi. Tookord viibis ta 2 päeva meie koolis.

Õhtu eel kutsus ta õpilased alates III klassist koolimajja ja kõneles meile pärivusest, välismõjudest rasedusajal ja üldse seksuaalolukorrast. (Olime vanemad kui praegused õpilased, kooli mindi 10 aastaselt) Kui me teda algul võõristasime – siis nüüd võitis ta meie kindla poolehoidu, sest tänini polnud keegi meiega kui täiskasvanutega rääkinud. Hiljem käis ta korduvalt koolis, kuid ei mäleta, et ta oleks enam tunnis rääkinud õpilastega ainult vaikus ja kuulas.

1927. aastal töötades Hiiuemaal Pühalepa vallas Kuri Kõrgemas Algkoolis asetäitjaõpetajana külastas koolinõunik E. Enno kooli.

Ta viibis enamasti minu tundides (olin noor ja pedagoogilise hariduseta). Minu eesti keele tunnis ta esitas õpilastele suunavaid küsimusi ja täiendas tundi. Tundide lõpul kutsuti kõik õpetajad kokku ja koolinõunik märkis vigu ja andis näpunäiteid eespidiseks. Eriti

tegeles ta minuga. Soovitas igale õpilasele individuaalselt läheneda. Õpetas kuidas tunda laste iseloomu ja andis mulle pildi minu klassi õpilastest, keda ta jälgis nelja tunni jooksul. E. Enno hindas kõrgelt tunnis lastepärasust, eakohasust, ja näitlikkust. Mäletan, ta hindas kõrgelt ja tõi esile häid kohti minu saksa keele tunnist kuuendas klassis. Minul ta soovitas kindlasti Õpetajate Seminari astuda. Kuuldes minu majanduslikku olukorda, andis ta mulle õpikute nimekirja, mille järele end täiendama pidin.

Mäletan, ta arvustas liigset karmust, kasarmustiili ja unisust, eriti just õpetajate ühetoonilisust ja igavaid tunde. E. Ennole võlgnen ma tänu, et sain 1927- 1929 aastatel korduvalt Hiiuemaal asetäitja õpetajana töötada. Minu vanemat õde Salme Kaevu (lõpetas Rakvere Õpetajate Seminari eksternina) hindas ta tugeva ajaloolasena. Tema oli minu õele öelnud, et mina olla loodud õpetajaks ja hirmus olla, et ei saa edasi õppida. Kohustas mind konsulteerima ja aidata ka minul seminar lõpetada. Kuid mu õde suri 1931 aastal. E. Enno soovitusel sain koha kodukooliõpetajaks. Õpingud katkesid. Jätkasin pedagoogilise hariduse täiendamist alles 1941 aastal. 1953 aastal lõpetasin Haapsalu Pedagoogilise Kooli Mittestatsionaarse Osakonna, omades õpetaja kutse. Kuid nüüd ei elanud enam Ennot, et näha oma ettekuulutuse täitumist.

Mälestusi minu kooliajast

Marta Kalju

Astusin 1916. aasta sügisel Hiiu-
maal Kärddlas töötavasse Ministeeriumi Kooli I klassi. Õppekeel oli vene keel. I klassis toimus aritmeetika eesti keeles, samuti oli nädalas 4 emakeele tundi. Usuõpetust 2 tundi nädalas.

Mäletan, et I klassis oli 18 nädalatundi. Vene keel ja aritmeetika olid iga päev. Õpilasi oli I klassis 68, kõik ühes klassiruumis. Küsitlemine oli frontaalne. Vastasid I poolaastal ainult kord eesti keelt. Kord nädalas oli hommikupalvus ja lauldi „keisrilaulu“ Sama õppeaasta veebruaris, peale revolutsiooni kadus hommikupalvus ja hümnid laulmine.

Õpetajad suhtusid meisse kaunis ükskõiksest. Tundidesse hilineti. Korrapidajad kirjutasid nimed, kes vaikust segasid klassitahvlile. Õpetaja lasi tundi tulles kõik, kelle nimed tahvlil olid, klassi ette seisma tulla. Tihti seisis pikk rodu poisse, mäletan kord isegi 26, vast oli see kõige rohkem, et arv meelde jäi. Vene keele õpik oli „Russkoje Slo-vo I“, eesti keele Kampmann I jagu. Aritmeetikas oli õpik, kuid kelle oma ei mäleta.

I poolaastal õppisime aritmeetikas kõik tehted 20ni. II poolaastal kõik tehted sajani. Ligi pooled õpilastest jäid klassikursust kordama või „eksamil“ 68 õpilasest lõpetas kevadel puhtalt 22 õpilast. Aprilli algul juba lõppes õppetöö.

II klassis algas õppetöö 1917. a. vist 15. septembril, kui ei kestnud nädalatki, kuna rinne lähenes.

7. nov 1917 vallutasid saksa väed Hiiumaa. Kõikjal pandi maksmaks saksa kord ja seadused. 2. jaanuaril

1918. a avati Kärddlas esimesena kool. See oli eelmise kooli baasil, kuid ainult 3 klassiline. Peale selle koondati kõik poisikesed, kes koolis ei käinud 10–16 aastani kokku, vaatamata endisele haridusele. Sääli oli poisse, kel oli 2 klassiline haridus, samuti endise kooli 4–5 klassist. Neile õpetati peamiselt saksa keelt, usuõpetust ja võimlemist.

Koolis oli neli meesõpetajat. Kooli aga suunati saksa sõjaväelane Paul Verniker, allohvitseri auastmes, eraelus kooliõpetaja. Kutsusime teda herr inspektor. Ta töötas meie koolis kogu saarte okupatsiooni aja. Saime tunda, mis tähendab „saksa kool“ Inspektor ilmus klassi alati pillirookepiga, mida ta ka õige tihti kasutas. Mäletan, ta lõi ainult ühte tütarlast, seda ka ainult vihikuga näkku, kui poisse! Ta tiris nad koridori ja siis kostsid löögid, kisa, kisa!

Ta nõudis ka õpetajatelt kepi tarvitamist, teised keeldusid peale usuõpetuse ja saksa keele õpetaja V. Tarningu, kes paar korda tõesti tuli klassi kepikesega. Teda õpilased ainult naersid ja õrritasid. Koolis käia oli väga raske. Oli ju neljas sõja aasta. Meil puudus riietus, jalatseid, õpikuid, vihikuid ja söök oli nii kehv. Saepuru leib, hobuseliha kotlette kord nädalas (neid sai tsekiga kauplustest)

Õpikute ja vihikutega oli tõsine häda. Eesti keeles tarvitasime M. Kampmanni lugemiku II osa. Mingisugune harjutuste raamat oli ka. Aritmeetikas tõlkis ja dikteeris õpetaja tekstülesandeid vene keelest, arvutused kirjutas klassitahvlile. Lubatud olid tahvlid ja kriflid, kellel vaid olid. Saksa keeles Grensteini

I jagu. Usuõpetuses piiblilugu, katekismus ja lauluraamat. Kõik tunnid olid igal päeval ja kaks korda nädalas laulmine.

Inspektor viibis tihti saksa keele tunnis. Õpetas saksa laule ja tõttõelda oli väga osav keeleõpetaja. Kevadeks saime juba jutust aru ja oskasime lihtsaid asju ise ka rääkida. Tihti muutis ta eesti keele tunnid samuti saksakeelseks. Tuli klassi naeratas „vabandage armsad lapsed, ma nii väga tahan kuulata teie ilusat emakeelt“ Istus natuke aega, kuid tüdines ja võttis tunni juhtimise endale: „Lapsed, teate kuidas on saksa keeles loetava pala pealkiri? Tõlgi palun see lause! Joonista tahvlile! Kuidas on mitmuses? Lühikese ajaga oligi ainult saksa keelne vestlus. Proovigu vaid mõni õpilane mitte teada. Lihtsalt kõik kartsid nii, et hoidsid hingamistki tagasi. Ainult eestlasest õpetajal oli piinlik tegevusest olemine.

Kevade poole saime vihikud, võimalult halva paberiga. Tinti saime keemilisest pliiatsist. Kingakreemi katlatahmast, sest jalatsid pidid läikima ehkki räbalakesed. Õppeaasta lõppes 20 mail. Tunnistusi ei saanud. Õeldi ainult, kes klassist üle viidi.

III klass. Kooli tuli jälle vene keel, kuid kolm korda nädalas. Saksa keel iga päev, usuõpetus 2 tundi nädalas. Eesti keele lugemik Kampmann II jagu. Kodulugu 2 tundi nädalas, õpikut ei olnud. Saksa keeles Tamberk. Vene keeles oli ka õpik, kuid ainult mõni üksik eksemplar klassi kohta. Aritmeetikas oli

„Matemaatika teooria“ O. Perli ja ülesannete kogu. Mäletan, et lahendasime 6–7 tegevusega ülesandeid ja arvutasime 3–7 ko-

haliste arvudega. Teooriat pidime tuupima, mõistnud st. aru saanud sellest ei ole. Sel talvel oli meil juba 2 naisõpetajat ka.

IV klass. Enamuses uued õpetajad, gümnaasiumi lõpetajad. Klassis õpilasi 32 paljud tulid maa-koolidest st. olid külakoolis 4 kl. lõpetanud ja said siis paremal juhul meile 4 klassi sisse. Mitmed jäid III klassi. Meil oli väga aktiivne klass. Uute ainetena tulid võimlemine, joonistamine, koorilaulmine, ajalugu, loodusõpetus.

Õpikud olid Kampmann III jagu . Aritmeetika õpik O. Perti. Ülesannete kogu, vene keele õpik ja saksa keeles Tammerk. Eesti keele õpik, Eiseni grammatika I osa. Ajalugu Sitska ja Eesti ajalugu Kampmann. Eluta loodus, vist Veiderman (ei mäleta) Aritmeetikas õppisime IV klassis lihtmurrud, kõik tehted. Kümnenemurrud ja protsente pealiskaudselt. Geomeetriast kujundid ja nende pinna mõõtmine. Usuõpetuses Katekismuse kordamine ja laulusalmid. Tõsist raskust tekitasid lihtmurrud. Sel aastal toimusid esimesed eksamid, kuna siis oli IV klassiga koolikohustus täidetud. Hinded olid hea, rahuldav ja nõrk.

V klass. Oli vabatahtlik n.n Kõrgem Algkool. Õppeainetest tulid juurde inglise keel, loodusõpetus, botaanika, geograafia, tööõpetus. V klass oli väga raske, eriti loodusõpetuse 6 tundi nädalas. Õppisime Schmeili botaanikat ladina, saksa, vene ja eestikeelsete taimenimedega. Peale selle O. Langi füüsika ja zooloogia. Liigse pinge tõttu läks

aine vastikuks, eriti mõjutas muidugi see, et sel aastal hakati tugevat klassivahet tegema.

Prl. Toomingas ei suutnud ühtegi vabrikutöölise last sallida. Praegu ei usuks keegi, kui kirjutaksin, mis meil klassis tõeliselt toimus.

Meid oli 24 õpilast, neist 6 tööliste last, 4 kaupmeeste last 1 lihuniku poeg ja mina mõisa aidamehe tütar. Ladviku moodustasid kaupmeeste ja kaptenite lapsed. Neil olid toredad riided, külluses taskuraha, head kostikohad ja tutvus.

Pahempoolsed olime meie, ehkki õppeainetes tugevamad, õpetajate ja tööliste lapsed. V klassis algasime omavahelisi kokkutulekuid. Vaidlesime, arutlesime loetut, kuid eriti pinda ei leidnud, alati leidis keegi, kes kandis õpetajatele ette ja kogu klassi tabas karistus karistuse järele.

Ma ei mõista praegugi veel, mis meist kardeti, meil polnud ju juhti. Siiski ei saa mööda minna mõnest õpetajast, kes tõesti andsid ja tegid kõik, et meile kindlad ja püsivad teadmised anda. Näiteks aritmeetika õpetaja M. Kindel.

VI klass. Nüüd oli ainult 21 õpilast. Õppekeel eesti keel. Võõrkeeled saksa keel 4 tundi nädalas, inglise keel 3 tundi nädalas ja vene keel 2 tundi nädalas. Kokku oli 36 nädalatundi. Õppisime matemaatikas algrebat ja planimeetriat. Loodusteaduses zooloogiat, anatoomiat, botaanikat jne. 6 klassiga lõppes eksamitega Kõrgem Algkool.

VII klass. N.n Täienduskool (lõpetaja sai gümnaasiumi 4, klassi

sisse). Õpilasi 7 neist ainult 3 kes alustasime ühes I klassist. Ülejäänud olid eelmistes klassides istumajääjad.

Eesti keeles õppisime kirjanikke ja nende teoseid. Grammatika Põld. Pidime teadma 15 käänat ladinakeelsete nimetustega. 2 korda kuus oli iseseisev kirjand.

Vene keeles kirjanikud ja nende mõned teosed.

Saksa keeles kirjanikkude elulood ja tööd, kuid kirjutasime ka kirjanikke.

Inglise keeles väikesed lihtsad juturaamatud, lugemine, tõlkimine, muidugi ka kirjalikult.

Geograafiast füüsiline ja matemaatiline geograafia. Bioloogiast anatoomia, mineraloogia, keemia.

Matemaatikast steriomeetria ja algebralised võrrandid ja murrud.

Laulmisel pidime oskama lihtsat viisi noodistada, samuti tundmatut laulu noodist ühe sõrmega mängida.

Joonistasime vesivärvide ja sõega. Tööõpetuses tikandused ja puujuonistused.

Usuõpetuses kolmandat aastat kirikulugu M. Lipp. 7 klassi lõpetasime kõik ja siirdusime igaüks ise rada. Meist kolm lõpetasime samal aastal eksternina kaubanduse kooli.

Hiljem õppisin Tartus II Gümnaasiumis, kuid majanduslikel põhjustel lõppes koolitee . 1953 aastal sain Haapsalu Pedagoogilise Kooli Mittetatsionaarses osakonnas õpetaja kutse.

Kassari algkooli kroonikast

Marta Kalju

Kassaris 8. veebr. 1961

Kassari kooli eelkäija oli Tamme Anne kool 1840.-1860.

Nimelt lasknud mõisasaksad oma laste kooliherral õpetada aruka ja targa peaga toatüdruku Anne lugema ja kirjutama. Peale Anne abiellumist ja mõisast lahkumist tehti talle kohustuseks 10-14-aastaseid külapoisse lugema ja kirjutama õpetada, sest kui poisid lähevad soldatiks, siis peavad nad niipalju kirja tundma, et oma elu üle kodu teateid saata. Ann Tamm, nüüd umbes 160 aastane, õpetas poisse oma kodus pühapäeval peale lõunat. Kuulas üle lugemistükid, vaatas kirjutused, ning andis uued üles. Tüdrukuid käis seal õppimas vaid paar tükki, sest milleks tüdrukul kirjutamist vaja. Need teated andis mulle Helene Tamm 95 aastat vana, kelle vanavanaema oligi Ann Tamm. Helene Tamm elab praegugi Kassaris, kuid on jalgadest halvatud.

Tol ajal õpetasid lugemist veel kirikuhärra poolt selleks määratud lugijadmehed.

Need käisid talvel külades ringi. Käsutati 10-15-aastased lapsed ühte perre kokku, kus nende oskusi kontrolliti. Mitteoskajaile näidati tähed, õpetati veerima. Neile anti peatükke ja salme pähe õppida. Piiblilugusid õppida ja lauluraamatust laulda.

Hiiumaal oli üks tuntumaid külaloetajaid Kasevälja Peeter, hiljem nimega Birkenfeld. Elas umbes 150 aastat tagasi (oli minu vanaema onu). Lugema õpetati lauluraamatust. Mõjutusvahendid olid vitsad ja kepp. Lugejamehe tegevust kontrollis kevad-talvel kohalik pastor.

Pastor otsustas, keda võib leeri lasta. Sellise lugemise õpetamise alla kuulusid ka tüdrukud kui tulevased emad, kes pidid omi lapsi lugema õpetama.

Kassari koolimaja oli enne 1862. a Mäeküla kõrts. 1862. a jäi kõrts kuivaks.

Viimane kõrtsmik oli Toomas Nittim. Kooli asutaja oli Kassari mõisa parun Eduard Stackelberg 1863. a sügisel. Esimene kooliõpetaja oli Priido Bollmann.

Tema oskas lugeda ja kirjutada. Oli ühtlasi köster ja kooliõpetaja. Kooliõpetaja palga maksis Kassari mõisa, köstri palk oli maa. Endise kõrtsimehe maa oli temal kooliõpetaja palgaks kõik kokku paar tessatiini. Mõis andis kooli kütte oma metsast ja külamehed vedasid koolimaja juurde ilma maksuta. Kooli parandamine (remont) jäi mõisa hooleks.

Kool oli üheklassiline. Õpilased pidid kolm talvet koolis käima, neli päeva nädalas, 2 päeva poisslapsed, 2 päeva tütarlapsed. Vanus: 12-15-aastased. Üks vana kõrtsilaud oli koolipingiks, nii et lapsed laua ümber istusid. Umbes 15 tütarlast ja sama palju poisslapsi käis esimesel õppeaastal koolis, sest ruum ei võtnud enam vastu ja koolisundust ei olnud.

Priido Bollmann oli kuni aastani 1865. 1866. a ei olnud kooliõpetajat – õppetöö seisis. 1867. aastal tuli Gustav Prantsvelt Kärblast pärit, Tallinna elementaarkooli haridusega, rääkis saksa keelt, oli 18 aastane. Oli ühtlasi köster ja kooliõpetaja.

1867. aasta suvel ehitati koolimaja uuesti ümber, sest enne oli ta kõrtsihoone. Koolituba oli põhja

pool ja kooliõpetaja korter oli lõuna pool, nii nagu praegu III ja IV ja I ja II kl. Kõrtsihoov tehti valla kohtu kantseleiks ja kõrtsituba jaotati pooleks. I pool kooliõpetajale, II pool klassiks. Prantsvelt oli ühtlasi vallakirjutaja, sest Kassari moodustas iseseisva valla. Neljal päeval oli kool, igal reedel oli valla päev ja igal laupäeval käisid koolis need lapsed, kes 16 aastat vanad olid ja leeri pidid minema. Vallakirjutuse eest sai 15 rubla aastas. Tuleõli raha ka valla käest. Köstri palk oli maa, kooliõpetaja palk oli endine köstri maa.

Naise võttis ta Kassari mõisast õmbleja Madli Hollmanni. Koolis õpiti lugema, kirjutama, rehkendama, laulma, usuõpetus. Prantsvelt oli viis aastat kuni 1872. aastani. 1872. a tuli Priidu Under Suuremõisa mees, rätsep Nigula poeg. Tallinnas vaestekooli õpetaja (Baueri kool). Õppis Vaestekoolis, rääkis saksa keelt, oli umbes 30 aastat vana. Võttis Kassarist naise Leena Kärner, Paki Priidu õe. Oli kooliõpetaja, köster ja vallakirjutaja. Palk oli endine teiste kooliõpetajatega. Koolis oli 50 last. Under oli kuni 1880. aastani. Hakkas raamatu- ja pildikaupmeheks Tallinnas (kirjanik Marie Underi isa).

1880 tuli Toomas Piik, pärit Saaremaalt, Mustjala kihelkonnast, Kaarma seminari lõpetaja. Oli ühtlasi vallakirjutaja, köster ja kooliõpetaja. 1888. a ühendati Kassari vald Keina, Putkaste ja Vaelma vallaga. Piik õpetas esiti eesti keeles, aga alates 1888 tuli vene keeles õpetada. Palk vallakirjutaja eest 30 rubla, köstri maad, kooliõpetaja palk 15 rubla. Pärast, kui vallakirjutus ära läks pandi kooliõpetaja

palka juurde. Maad arvati 30 rubla eest – kokku 80 rubla aastas.

Oli segakool, poiss- ja tütarlapsed käisid segamini. Üksainukene klassituba, 3 aastane õppimine. Piik oli kümme aastat kooliõpetaja ja siis asutas oma poe Vaemla, olles ühtlasi kooliõpetaja. Nii töötas kokku 16 aastat, kuni 1896 aastal läks oma poodi kauplema.

1896 tuli Jaan Kaasik Saaremaalt Mustjalast. Haridus kihelkonnakool. Koolimaja ehitati uuesti ümber 1904. aastal kõrgemaks ja klassiruumid suuremaks. Ehitaja oli Andrus Kärner ja ehitus tuli maksma 300 rubla.

Jaan Kaasik oli kooliõpetaja kuni 1911 aastani. 1911 tuli A. Loomsmann. Lõpevad algteated.

Kassari Algkooli õpilaste arv

1882 – 1883 43 õpilast 97 õppepäeva
1883 – 1884 23+17= 40 õpilast 98 õppepäeva
1884 – 1885 24+28=52 õpilast 98 õppepäeva
1885 – 1886 20+31= 51 õpilast 110 õppepäeva
1886 – 1887 20+33=53 õpilast 109 õppepäeva
1887 – 1888 19+21=40 õpilast 107 õppepäeva
1888 – 1889 16+15=31 õpilast 107 õppepäeva
1889 – 1890 18+17=35 õpilast 107 õppepäeva
1890 -1891 20+12=32 õpilast 114 õppepäeva
1891 – 1892 18+15=33 õpilast 104 õppepäeva
1892 – 1893 16+12=22 õpilast 94 õppepäeva

1893 -1894 12+16=28 õpilast 112 õppepäeva

1894 – 1895 19+18=37 õpilast 101 õppepäeva

1895 -1896 23+14=37 õpilast õppepäevi enam ei ole

1896 – 1897 22+19=41 õpilast

1897 -1898 22+21=43 õpilast

1898 -1899 22+25=47 õpilast

1899 -1900 24+27=51 õpilast

1900 -1901 17 +29=46 õpilast

1901 -1902 22+31=53 õpilast

1902 – 1903 25+27=52 õpilast

1903 -1904 24+24=48 õpilast

1904 -1905 23+28=51 õpilast

1905 -1906 23+28=51 õpilast

1906 -1907 17+31=48 õpilast

1907 -1908 25+19=44 õpilast

1908 -1909 24+17=41 õpilast

1909 -1910 31+13=44 õpilast

Orjaku Jahtklubi tegemistest

Kati Kukk

Orjaku Jahtklubi juhatuse liige

Orjaku Jahtklubi MTÜ tegutseb alates 2007. aasta septembrist. Ajast, mil "Hiiu Kaluril" valmis Orjakus jahtklubi hoone, oli möödunud 25 aastat. Peaaegu 100 aastat oli möödas Tsaari-Vene armee miinisadama kaitseks kavandatud muuli ehitamise algusest. Osa Orjaku sadamast – jahtklubi hoone, kaitsemuul, lainemurdja, jahtide ja praamide sildumiskai - oli olnud selleks ajaks neli aastat Käina valla munitsipaalomandis, sadama läänepoolne osa oli olnud eraomandis alates 90-test aastatest. Sadama kasutamisel oli rõhk kalapüügil, furtsellaaria kogumiselt ning praamiühenduse pidamiselt kandumas harrastusmeresõitjatele sadama teenuste pakkumisele.

Pika ajalooga sadam oli 2007. aastaks seisus, kus enam ei piisanud väikesemahulistest parandustöödest lagunemise peatamiseks. Vaja oli uut arengutõuget, et sadam käiks aja ja muutunud oludega kaasas.

Orjaku Jahtklubi moodustatigi eeskätt selleks, et aidata nõu ja jõuga kaasa Orjaku sadama terviklikule väljaehitamisele ning (taas) tuua Orjaku kui kaasaegne väikesadam Eesti ja kogu Läänemere kaardile. Klubil on neli eraisikust liiget.

Oma eesmärkide saavutamisel on Orjaku Jahtklubi avatud koostööks. Lühikese tegutsemisaja jooksul on kujunenud hea partnerlus Käina Vallavalitsusega. Samuti sujus koostöö Orjaku Külaseltsiga aastatel 2008-2009 seltsi eestvõtetel läbiviidud sadama puhkeala projekti raames, milles jahtklubi liikmed otseselt osalesid. Sadama muuli rekonstrueerimise osas on valla, külaseltsi ja jahtklubi vahel sõlmitud ühiste huvide kokkulepe. Jahtklubi esindaja kuulub vallavalitsuse juurde moodustatud sadama töögruppi.

2009. aastal toetas PRIA Leader programmi kaudu Orjaku Jahtklubi taotlust Orjaku sadamamuuli rekonstrueerimise projekti koostamiseks. Nüüdseks on Geodeesia AP OÜ-l valminud projekt, milles on hinnatud muuli seisukorda, leitud lahendused ja välja arvestatud vajalike tööde mahud, et parandada muuli kahjustused, muuta muul vastupidavaks ilmastiku ja mere mõjutustele, suurendada muuliviibijate turvalisust kaitsepiirete ja valgustuse abil ning korrastada paigalt nihkunud korrodeerunud navigatsioonimärgistus.

2010. aastal sai Orjaku Jahtklubi PRIA Külade uuendamise ja arendamise meetme kaudu 938768 krooni suuruse toetuse Orjaku sadama-ala paadisildade ja sadamas-

sepääsu muutmiseks harrastusmeresõitjaile kasutajasõbralikumaks ja turvalisemaks. Selle projekti käigus korrastatakse paadisillad (laudisega katmine, elektrivarustuse väljaehitamine koos kaide valgustus- ja veevõtukohtade väljaehitamisega, kinnituspoomide ja ohutustulpade paigaldamine), renoveeritakse Orjaku sadama liitsihi ülemine tulepaak ja Orjaku liitsihi tulepaagid ning ehitatakse välja Orjaku liitsihi tulepaakide valgustussüsteemi reservtoide liitsihi toimimise tagamiseks võimaliku elektrikatkestuse korral.

Hinna ja kvaliteedi tasakaalu silmas pidades on viimatinimetatud tööde teostajateks Gotta Port Services OÜ, Heidres OÜ, Kemehh OÜ, Marinetek Estonia OÜ, Mere tamme OÜ, Vilmar Veevo FIE.

Need tööd parandavad sadama ja küla üldilmet, kuid on kõigepealt vajalikud kohalikele ja külalistest paadisõitjaile, kaluritele, merematkajaile. Kõik muu võib sadamas ju olla, kuid turvaline sadamassepääs ja sildumine peab olema. Mis puudutab navigatsioonimärke, siis nende hea nähtavus ja vastavus Meresõiduohutuse seadusele ning Veeteede Ameti navigatsioonimärkide andmekogus antud kirjeldusele on iga sadamapidaja kohustuseks.

Peoga mõttekilde möödunud aastast

Margit Kääramees

Mäeotsa talu / Orjaku külaselts

Hakkab lõppema 2010. aasta, eriti tegevuste ja planeerimiste rohke Orjaku külale. Oma pooleli olevate plaanide elluviimisega oleme hetkel ootaval positsioonil ja need jõuavad oma täitumistega hoopiski järgmisesse, 2011. aastasse, küllap siis ka kõigest teada anname. Aga rõõmu on meile mööduval aastal teinud paljud asjad - näiteks Kruusiaugu talu Heleni kuldmedal Käina Gümnaasiumi lõpetamisel või see, et Orjaku külaseltsil on nüüd juba 49 liiget. Eks neid rõõmsaid asju on teisigi, aga kõike ei mahu kirjutama, lihtsalt mõned mõttekillud järgnevaks.

Möödunud suvel oli meie küla süda Orjaku sadam tegevuste ja rahvarohkeim kui iganes varem või vähemalt sellel sajandil. Lisaks korraldatud puhkealale said kohalikud lapsed osaleda purjetamistreeningutel ja ka teistel meresõidusoovijatel oli võimalik meremõnuseid nautida - erinevate alustega meresõitu pakkusid mitu kohalikku meest, samuti Hiiu Purjelaeva Selts. Selleks, et sadamas oleks elu, on üheks oluliseks teenuseks peale kaikohtade ja pesemisvõimaluse merdmööda tulijatele ka kehakinnitamisevõimalus ja see on oluline nii merekarudele kui maarottidele. Viimati sai sadamas kohvi juua ja pirukat ampsata 90-ndate keskpaigas, siis kui toimis praamiühendus Saaremaaga ning sadam kihas samamoodi inimestest kui möödunud suvel. Üheks oluliseks põhjuseks sadamaelu elavnemisel sellel suvel oligi see, et sadamahoones avasid Orjaku Pubi

nimelise söögikoha Tea ja Aivar Kääramees. Koos oma pere ja paari abiliseaga said nad esimese suvega tublilt hakkama. Peale turistide oli väga mõnus ka kohalikul elanikul vahel aeg maha võtta ja kaunist merevaadet nautides koos perega kodust väljas einestada.

Eriti rahvarohke oli sadam aga 29. mail, kui toimus Tuulekala festival, mille korraldas MTÜ Hiiukala, kaasa aitasid ka kohalikud inimesed. Vaatamata läbilõikavale tuulele oli see üks mõnus pidu ja loodame, et sellest saab meie sadama traditsiooniline pidu, nagu seda on Sõru sadamas Sõru Jazz või Puulaevade pidu. Esimesel Tuulekala festivalil oli võimalik jalga keerutada nii Untsakate kui Iiukala Bändi pillide järgi ja pidulisi jätkus varahommikuni. Järgmine Tuulekala festival toimub 28. mail 2011.a., olge siis platsis - pidu suvehakul oma kodus käes.

See Iiukala Bänd (Indrek Kääramees, Janno Elmi, Leho Aaslaid) on ka üks imelik nähtus - kuigi seal mängib ainult üks Orjaku küla mees, peavad nad ennast nagu kogu täiega Orjaku küla bändiks. Äkki see tuleb sellest, et see meie mees on lihtsalt kõige suurem neist? Või äkki sellest, et tema nad kokku võttis, sai natuke toetust Leader-programmist tehnika ostuks ja nüüd on pooleteiseaastase tegevuse jooksul juba väga palju esinemisi olnud. Neist esinemistest on Orjaku küla jaanipäev ja kaks viimast jõulupidu olnud kingituseks omakülarahvale. Ja ka kogu Kassari saare rahvale soovitakse pakkuda mõnusat meelelahutust, seda juba 30. detsembril perekond Kopli poolt korraldataval aastalõ-

pupeol Grillhausis Lest ja Lammas? seal vanas kolhoosisööklas, kus nüüd tore peokoht on. Tasub läbi astuda.

Aga mitte ainult sadama ehituse, pillimängu ja paadisõiduga ei tegele need Orjaku mehed, tegelevad ikka ka väikest viisi kalanduse, põllumajanduse ja loomakasvatusega. Head meelt teeb see, et pikalt jutuks olnud Hiiumaale vajaliku tapamaja projekti juures on osalised ka Kassari saare mehed - läbi MTÜ Hiiu Veis ja Lammas on asja vedamas Omar Jõpiselg, Ain Koor, Tiit Kopli, lisaks on selles ühingus liikmeid meie saarelt rohkem veel. Äkki nende eestvedajate tubli töö tulemusena õnnestubki varsti nii Orjaku sadamas kui mujal Kassaris (ja Hiiumaal) pakkuda kohapeal kasvatatud loomade lihast praade ja muid tooteid. No oleks see vast vahva!

Mis muud, kui soovime ka siit Orjaku-poolt otsast kogu Kassari-maa rahvale rahulikku jõuluaega, meeleolukat aastavahetust ja edu ettevõtmistes uuel aastal! Neid ettevõtmisi tehes püüdkem ikka üksteisega arvestada - meid on siin ainult kolmesaja ringis ja kõigile jätkub (tegevus)ruumi, kui targasti talitada. Päikest päevadesse!

TÄNUSÕNAD

MTÜ Orjaku Külaseltsi juhatus tänab kõiki liikmeid, Orjaku küla-elanikke, suvitajaid ja kõiki teisi, kes on oma toetava suhtumisega aidanud kaasa seltsi tegevusele - RAHULIKKE JÕULUPÜHI, TUKÜLLAST AASTAVAHETUST JA TEGUDEROHKET UUT AASTAT!

Kassari Ratsamatlade aasta 2010

Kassari Ratsamatkade ratsaspordiaasta oli väga edukas. Kuigi kimbutab treenerite puudus on sportlastel seda rohkem vaja pingutada ja teha ise tööd. Õnnestus käia treeninglaagrites Liivaku tallides ,kus külalistreeneriks oli tuntud koolisõitja James Caudrey Taanist.

Suvel andis mõne päeva trenni ka Pille Elson.

Algajatele viib treeninguid läbi Triinu Schneider

Kassari ratsaväljakutel korraldati Hiiumaa lahtised Meistrivõistlused Kolmevõistluses ,osaleti mitmetel ratsavõistlustel nii Hiiumal kui mandril ja jõuti välismaalegi.

Parimad tulemused 2010

Mari-Liis Tammeleht

Kurtna karikas kolmevõistluses 2010 - 3. koht

EMV juunioridele kolmevõistluses 2010 – 2. koht

Saarte Avatud Karikavõistlused Takistussõidus 2010 – 2. koht

Hiiumaa Lahtised Meistri-võistlused kolmevõistluses 2010 – 1. koht

Angelika Sadam

Niitvälja karikas 2010 poniklassis – 2.

koht

EMV kolmevõistluses 2010 poniklassile – 5. Koht

Kärdla Ratsupäevad (80 cm) – 5. koht

Priidu Tikk

EMV kolmevõistluses 2010 poniklassile – 3. koht

Hiiumaa Meistrivõistlused takistussõidus 2010 (90 cm) – 3. koht

Hiiumaa Lahtised Meistri-võistlused kolmevõistluses kuni 16. aastastele 2010 – 1. Koht

Hiiumaa Lahtised Meistri-võistlused kolmevõistluses 2010, 2. Koht

Kurtna kolmevõistlustel avatud klassis(95cm) 2010 1. Koht

Joosep Tikk

Hiiumaa Lahtised Meistrivõistlused kolmevõistluses 2010 hobusel Pergas - III koht

Kurtna Kolmevõistluse Karikas hobusel Orfei - III koht

Niitvälja Kolmevõistluse Karikas põhiklassis hobusel Orfei - V koht

Kärdla Ratsupäevad Hiiumaa Meistrivõistlustel takistussõidus hobusel Orfei - I koht

Soomes Kereva rahvusvahelistel võistlustel Kolmevõistlustel raske A klass hobusel Orfei - 17. koht keskmine A klass hobusel Dimitri - IV koht

Juurimaa karikas Kolmevõistluses Kerge A hobusel Fuji - IV koht

Kurtna rahvusvaheline võistlus kolmevõistluses raske A - III koht

EMV kolmevõistluses raske A hobusel Orfei - II koht

Kaja Tuisk

Lõpetas Dubais FEI arvestuses peetud kestvusratsutamise võistluse distantsil 160 km

Kuulus Hobuste Maailma Mängude (WEG) kestvusratsutamises I koha saavutanud Dubai meeskonna tiimi .

Mari-Liis Tammeleht ja hobune Dimitri Donskoi

Aastase töö tulemusena on Eesti Ratsaspordi Liidu poolt peetava 2010.a.edetabelis kolmevõistluses parim juunioride paar Mari-Liis Tammeleht ja hobune Dimitri Donskoi.

Priidu Tikk ja poni Aabram

Parim ponisõitja kolmevõistluses 2010 on Priidu Tikk , parim poni tema võistlusponi Aabram, hõivates koos ka parima paari tiitli.

Täname kõiki kaasaaitajaid ja pöidlaid ning soovime tervist, rahu ja oma hobuseraua leidmist Uuel aastal!Ja lähenege sellele ikka õigelt poolt!

MTÜ KASSARI RATSAMATKAD

Vabaõhuetendus Kassaris lustitab vaatajaid

Silvia Mälksoo
suvekassarlane

29. juulil toimus teine “Tantsuprofessori” etendus Kassari rahvamaja õuel kohaliku näitetrupi esituses, lavastajaks Raivo Rüütel. Tõnis Braksi komöödia tõi eelmise vabariigi aegne Kassari hariduselts lavale 1937. aastal.

See on järjekorras juba kümnes etendus kohalikult trupilt, kus tänavu on appi tulnud uusi noori jõude, aga just vana sool on see, mis “supile” maitse annab. Vanadest jõududest olid esindatud Kalju Hülgi, Ulvi Uusoja, Triinu Schnei-der, Sander Kopli, Toivo Platov.

Triinu Schneider ja Sander Kopli teenija ja sulase rollis passivad ideaalselt kokku. Kenakene ja te-

rane teenijatüdruk ning mürakas sulane – mõlemad rollid vahvalt mängitud.

Kalju Hülgi isana astub sisse pika sammu ja tugeva häälega. Kogu etenduse jooksul on ta kindlalt oma positsioonil: uhke ja vahetevahel torisev peremees.

Ulvi Uusoja peretütrena on jätkuvalt hea ja kindel; tema miimika on kiiresti muutuv ja karkivast peretütrest saab imekähku meelitav ja armastust otsiv naine.

Toivo Platov kehastab poeomanik Konderit – lustakas etteaste. Kui ta oma kommiämbriga tuli, kostis esireast. “Tahaks ka kommi!” Vabaõhuetenduste võlu ongi liikumisvabadus ja tabavad repliigid.

Noored näitlejad Anti Veike ja Ando Kask on suurepärased leiud trupile. Veike väliseestlase rollis

oli selge diktsiooni ja omaette mõtlemisega mees. Kask Keigartsi, tantsuprofessori osas aga tõeline keigar, kooliline, eputlev.

Suurepärase liikumine, ehedad rekvisiidid: vikatid, haamer jms., tore tantsumuusika, piltide tempokas vaheldumine, näitlejate innukas mäng – kõik see kokku on terviklik, lõbus ja rahvalik.

Vanajumal hoidis meie näitlejaid ja publikut – vihma on kallanud enne ja pärast etendust, aga mitte selle ajal.

Austust väärivad kõik osatäitjad, kes on vaevaks võtnud paar korda nädalas mitu kuud proovi teha ja hiidlasi ning suvitajaid lõbustada.

Aitäh lavastaja Raivo Rüütlile!

Suveetendused Kassaris on oodatud ja järjepidevus kestab.

Kassari näitemänguvaim elab

Endel Saar

Oleme harjunud, et kohalikud taidlusringid peavad suvepuhkust, et sügisel uue hooga alustada. Kassari hariduseltsi näitetrupp aga seadis oma tänavuse mängukava nii, et uue tükiga tuldi välja suve teisel poolel ja trupi esimese vabaõhuetendusega, mida mängiti rahvamaja ees õues.

Mängulooks on ajakirjaniku ja fõljetonisti Tõnis Braksi külakomöödia “Tantsuprofessor”. Lavastas vabakutseline näitleja Raivo Rüütel, keda kohapeal tuntakse Kassarimaa väimehena.

Tegemist on Braksi esimese külakomöödiaga, mis ilmus 1935.

aastal ja mille tegevus viibki meid selleaegsesse Eesti talusse just suvisel heinaajal. Ühtäkki ilmub tallu tantsuprofessor Keigarts, kes annab mõista oma suurest rahakotist ja äratav peretütre Viia tähelepanu kavalarina. Professorit mängib suvehiidlane Ando Kask ja peretütart Kassari näitetrupi kauaaegne liige Ulvi Uusoja. Kui aga heinamaale minek käes, lähevad pereisa Jaaniga (Kalju Hülgi) kaasa sulane Sander (Sander Kopli) vikatitega ja teenija Lilli (Triinu Schneider) rehaga. Teistes osades teevad veel kaasa poeomanik Konder (Toivo Platov) ja väliseestlane Martin (Anti Veike).

Braksi külakomöödiat nimeta-

takse kavalehel Komöödia Kassaris 2010 ja näitemängu iseloomustab rahvapärane keel, mahlakas huumor ja omaaegsete väärnähtuste väljajärjekorraldamine. Braksi loominguga ülevaatest selgub, et see lugu oli omal ajal väga populaarne ning seda mängiti väikestes teatrites ja maalavadel üle 700 korra.

Kassari kultuurielu eestvedaja Merike Niimann ütles, et “Tantsuprofessor” on ka neil menukalt läinud. Esialgu kavandatud kolme etenduse asemel on seda mängitud neli korda ja etendust on käinud vaatamas 605 külastajat, lisaks lapsed, kes said etendusele tulla ilma piletit lunastamata.

Hariduseltsi näitetrupp on uuel

sajandil tegutsenud väga aktiivselt – kümne aasta jooksul oli see juba 11. lavatükk, millega publikule meelelahutust pakuti. Niimann lisas, et uus hooaeg on tulemas

ja näitetrupil kavas juba järgmise näitemänguga välja tulla.

Merike Niimann meenutas tänavu suvel manalateele läinud kauaaegset Kassari rahvamaja

juhatajat, näiteringi eestvedajat ja aktiivset kaasamängijat Helmi Käärameest, kes andis nimetamisväärsse osa Kassarimaa näitemängu viljelemisse läbi aastate.



Tantsuprofessor Keigartsi rollis säras Ando Kask. URMAS LAURI

„Tantsuprofessor“ on Kassari trupi hitt

Urmass Lauri
Hiiu Nädal

Kassari haridusseltsi näitering tuleb igal aastal välja uue lavastusega. Tänavu mängitakse Tõnis Braksi 1935. aastal kirjutatud küla-komöödiat „Tantsuprofessor“, mis on iga etendusega uue publikurekordi püstitanud.

„Me mängime täisõuele!“ särab haridusseltsi esinaine Merike Niimann rahulolevalt. Publikurohkust on imelihtne põhjendada – Kassari rahvas armastab oma näitlejaid, sellepärast tulevad kõik tükkid vaatama ja võtavad külalisedki kaasa. Ja külalisi on Kassaris suviti palju!

Tükk on mõnusalt lihtsakoeline. Loomulikult saab pererahvas aru, et Keigarts on petis – professori asemel mingi lihtlabane naistekütist tantsuõpetaja –, ning talu päästab haamri alla minemisest hoopis esimese hooga kõrvale tõrjutud väliseestlane Martin.

„Tantsuprofessorit“ mängitakse Kassaris tegelikult juba teist korda. Eelmise vabariigi aegne Kassari haridusselts tõi selle lavale 1937. aastal. „Ja me ei ole kehvemad mitte!“ on Merike Niimann kindel.

Kaasa lööb trupi raskekahurvägi: Kalju Hülge, Ulvi Uusoja, Triinu Schneider, Sander Kopli ja Toivo Platov. Värsked lavajõud on Anti

Veike ja tantsuprofessor Keigartsi rollis särav Ando Kask.

Ka lavastaja on kassarlastel omast käest võtta. Näitleja Raivo Rüütel suvitab otse rahvamaja kõrval ning oli lahkelt nõus appi tulema.

Seni on antud kolm etendust, neist rahvarohkeim 9. augustil, mil müüdi 186 piletit. „Kokku on käinud 480 vaatajat, pluss lapsed,“ sirvib Niimann aruannet. „Seda on ikka väga palju!“

Sel aastatuhandel on Kassari seltsimajas rahva ette toodud juba tosin näitemängu. Tänavune tükk on aga seni kõige menukamaks osutunud.

“CREU GWIR FEL GWYDR O
FFWRNAIS AWEN – IN THESE
STONES HORIZONS SING
(cymru)”

Minu Elu Suurbritannias

Lahkusin Eestimaalt Suurbritanniasse suvel 2005. Nüüd on aasta 2010, istun Hiiumaal Kassaris oma kodus akna all. On soe suveõhtu ja ritsikad siristavad. Väljas pilve sees taevas on põuavälg.

Võimsaim välg ja äikesetorm, mida ma oma elus näinud olen, oli Inglismaal Hull'i linna lähedal suurbritannia idarannikul. Seal veetsin ma esimesed kolm kuud, misjärel liikusin lõuna poole, täpselt Walesi.

Põhjus, miks ma üldse Inglismaale läksin, oli see, et astusin peale keskkooli lõpetamist vabatahtlikku organisatsiooni nimega Humana. See tegeleb vabatahtlike saatmisega Aafrikasse. Soovitan soojalt teil selle organisatsiooniga mitte tegemist teha! Lahkusin sealt peale kolme nädalat, kuna nad kasutasid inimesi rohkem tööjõuna, kui õpetasid.

Elasin mõned kuud Üorkshire'i maakonnas pisikeses rannikulinna nimega Witherntown. Peavarju pakkus mulle kuus aastat ÜRO sõjaväes olnud Deborah. Kui too äike sel õhtul alustas, oli taevakuppel elektrisinine ja tema rippus huilates tormi käes, vahutava ookeani ääres asetseva barjääri metallkäsipuu küljes. Ma ei olnud eriti kindle, mis seiklused mind seal maal ootavad.

Kui teilt Inglismaal küsitakse, kas te teed tahate, siis öelge kindlasti, et nad teepaki tassi jätaksid. Teed joovad britid tõesti väga suurtes kogustes, kuid meie jaoks on see pigem väga piimane vesi.

Oma jutustuses räägin ma siis täiesti tavalisest keskmisest britist. Neil on klassivahed ja teatud klassidesse kuulumine väga eristatud.

Kaks mu heas sõpra armusid, kuid on täiesti erinevatest sotsiaalsetest kihtidest. Nende suhtesse tekitab see tihti koomilisi olukordi. Oma restoranitöö ja suhtluskogemusega olen ma kõikide klassidega tuttav ja ei pea üht teisest paremaks. Vabandades ette, ütlen otsekoheselt ja ausalt, et see on pigem vana hiilguse ja rikkuse riismete peal liugu laskmine. Sest olles aus, kas see riik vaevleb meedia, massitarbimise, ülesöömise ja muude taoliste hädade küüsis nagu USA. Samas ei puudu jälle halva kõrvalt hea. Eks asjad ole alati tasakaalus.

Neile meeldib kõhevil olla sama palju, kui naerda. Kui midagi käib selle rahvusega käsikäes, siis on see huumor ja kõikjal ringi luusivad kummitused võrdselt luudest läbi tungiva halluse ja vihmasajuga. Vihm neid ei heiduta. Kohe peale tööd saab ju minna pubisse, et oma rõsked kondid koos sõpradega soojaks naerda. Maakohad on tõelised fruktid ja elustiil meenutab natuke “Käabiku” raamatu miljööd. Ega nad sealgi majade ehitamise kunstist suurt midagi ei teadnud.

Aastatel 2005-2007 elas in ma Cardiffi äärelinnas Penarth'is. Cardiff on Walesi riigi pealinn aastast 1955. Linna keskel on suur loss, mille ümber olev võimas park kaatab peaaegu poole linna pindalast. Läbi linna voolab jõgi nimega Taff. Mööda seda kulgevad pikad rattarajad, saab minna täiesti linnast välja, esimeste mägede harjale, ja ka ühe teise kollsi – Castell Coch – juurde. Linnale panid aastal 55 aluse roomlased. Rahvaarvult ja pindalalt on Cardiff väiksem, kui meie Tallinn, samuti märksa puh-

tam ja rohelisem.

Waleslane armastab rugbyt. Olen ka ise sellel staadionil rugby mängu vaatamas käinud. Atmosfäär on erakordne ja staadion mahutab 75 000 inimest. Traditsiooniks on mängupäeval juba varahommikul linna koguneda ja vallutada kõik tänavad ning pubid. Tavaliselt võetakse naisedki kaasa, kes siis valjul häälel kaasa laulavad. Õhtuks on suletud liiklusega tänavatest saanud prügimäed, pubide ees on sabad uksest väljas. Seest kostab kõva laul ja õlleklaaside kokkulöömine. Seda atmosfääri esmakordselt tabada on väga muljetavaldav.

Miks nii paljud kohanimed Walesis on imelikud? Sest neil on täitsa oma keel – cymru keel. See on alguse saanud vanast norra keelest, mille viikingid sinna tõid. See keel on koolis kuni neljanda klassini kohustuslik. Põhja- ja Kesk-Walesi aladel räägitakse seda kodudeski.

Mul on mõned tuttavad, kelle kodudes räägitakse cymru keelt. Kui telefon helises ja helistajaks oli Matthew mägede vahelt, siis panin telefonitoru enda kõrvast kaugemale ja otsisin suurel häälel abi, sest ei mõistnud ühtegi sõna. inglismaalt Walesi tulles võttis kohaliku aktsendiga kohanemine mul aega täpselt kaks kuud.

Maal elavad ja traditsioone hoidvad waleslased on sõbralikud, armastavad oma perekonda, käsitööd, muusikat, huumorit, teatrit ja kunsti. Vana traditsioon on, et kui armutakse, kingib peig pruudile oma vestetud armulusika. See peab olema vestetud ühest puutükist.

Ma leian, et Wales on täis selliseid

rikkusi, mida ma praegu ei jõua pikemalt kirjeldada. Loodus on ahhetamapanevalt ilus ja ürgne. Rannajoon sügavalt mällulõikav, tõus ja mõõn suurimad Euroopas (Bristol'i laht), laine surfamiseks täiuslik ja mägede harjad lambaid täis tipitud. Keda huvitab, võib uurida Eesti ja Skandinaavia muistsele ühendusele Walesiga. Kord aastas toimub ju Cardiffi lahes festival nimega Walestonia meie sõprusuhete auks. Eesti koorid käisid vähemalt kord aastas paar tänavat minu kodust eemal asuvas kirkus esinemas. Veljo Tormis ja Arvo Pärt pole tundmatud nimed.

Head sõpra on sellel maal raske leida. Kui aga kellegi leiad, siis kogu eluks. Ligipääsmatud ja külmad nagu ilm tunduvad nad sel hetkel, kui meie eestlaslik vaim leiab, et nüüd võiks juba üles soojustada. Inglaslik viisakus kehtib. Igal minutil tänamisest ja vabandamisest võib kindlasti viland saada. Kõige raskem on aga see, et kogu aeg küsitakse, kas meil on ikka kõik korras. Selle peale ei tasu kindlasti meelt heita, sest see on eesti keeles umbes nagu "tsau". öelda tuleb tavaliselt, et kõik on suurepärase. Kui hakkad pikalt seletama, et hommik algas jube halvasti ja sattusid peaaegu liiklusõnnetusse või su pea valutab juba ammu, siis nad võivad selle peale lausa lahkuda.

Need kaks aastat elasin ja töötasin siis restoran-hotellis. Minu elukaaslane tollal oli Walesi-Itaalia verega, enamus sõpru ja tuttavaid värvikirevalt rahvusvaheline seltskond. õpetussõnad ellujäämiseks – jääda alati iseendaks, tunda end kui kodus. Hoida oma tõekspidamisi, usaldada oma sisetunnet ja teada, kus on piirid. Samas enda kogemusest ma väidan, et vahel on hea hüpata pea ees sügavasse vette ja panna näpp tulle. Võid uppuda ja saada põletatud, aga õpid kindlasti. Eelkiõge õppisin nägema kõrvalt oma elu, kodu ja Eestimaad. Tõhtsaim on õppida tundma iseend, avastada enda võimed. Suheldes rahvustega, rahvuste ustega – see on maailmas kõige lõbusam asi.

Kes tahab tööle minna Suurbritanniasse, peask seda tegema

kindlasti omal käel ja läbi kogenud tuttavate. Inimesed on üldiselt sõbralikud. Bürokratiasüsteem on kohutav, alles tuleb hoida kõikvõimalikud arved ja paberid. Kõik, millel on peal riigitöötaja allkiri – politsei, arst, kohtunik, õpetaja jne – kehtib automaatselt ükskõik mis asjaajamises.

Räägin natuke koolisüsteemidest. Kui olete elanud UK-s kolm aastat enne esimest koolipäeva, siis saate õppelaenu võtmise võimaluse ja õppetoetusele kandideerimise õiguse, mida ei pea tagasi maksma. Valitsus maksab kinni ka poole teie õppemaksust. Laenu tagasimaksmine algab siis, kui teenite Eesti kroonides üle 13 000 kuus. Peale ülikooli lõpetamist võite võtta pausi viieks aastaks, mil teid vabastatakse laenu tagasimaksmisest.

Kes on kuni 12 aastat vana, saab minna tasuta õppima Foundation course'ile. UK-s on kombeks minna enne ülikooli astumist sellisele kursusel nagu "vundamendi kursus", mis annab põhitõed ja ettekujutuse pakutavast erialast.

Aastal 2007 tulin ma tagasi Eestisse ja astusin Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonna maaliosakonda. Kunst oli mulle terve elu huvi pakkunud, Cardiffi ülikoolidesse ma aga sisse ei saanud. Kästi portfooliot suurendada ja mitmekesistada. Tartus joonistasin, maalisin ja tegin ka mõned savist skulptuurid. Veebruaris 2002 helistasin Cardiffi ülikooli nimega UWIC (*University of Wales Institute, Cardiff; Cardiff School of Art & Design*) ja ütlesin, et tahaksin tulla oma portfoolioga läbi. öeldi, et tulge kahe päeva pärast. Sain sisse!

Olen vaba ja indiviidi arvestava õppe poolt ja hetkel saan sellest osa. õpin skulptuuriosakonnas. Lõpetan 2011 aasta suvel. Teen graafikat, fotosid ja paberist skulptuure. Vahel maalin ja joonistan.

Kellel vähegi võimalik, mine mujale õppima! Kasvõi paariks kuuks. Kui te ei taha õppida, siis uudistage niisama, aga minge ja avardage silmaringi. Ja kui te teete midagi, siis mõlege miks ja kas te tegelikult ikka tahate seda. Ja kui ei taha, siis ärge raisake aega.

Raske on igal pool. Võimalused on aga piiratud. Eesti on vaba riik ja avatud välismaailmale. Omaname kogemusi ja toome need siia tagasi eesmärgiga vahendada teistele. Hiiumaa on võimaluste saar. Kui ära lähete, tulge tagasi! Siin saab oma akud laetud.

Hetkel on minu tulevikuväljavaated Eestis pisut ähmased. Suved tahan veeta Hiiumaal, kuid püsivalt paigale jääda veel ei kavatse. Palju on veel avastamata. Plaanis on kunsti- ja loomeprojektid Hiiumaad ja Walesi ühendavatel teemadel. Lisaks olen sellel aastal oma loominguks inspiratsiooni ammutanud just kodunt. Lõputöö ainetiku kavatsen tuua otseselt oma koduõuelt. Arvan, et mul on Hiiumaale tulevikus palju pakkuda.

Korraldasin Emmastes 2009 aasta suvel laagri, kus koos Eesti ja Walesi sõpradega valasime arhailiste meetoditega pronksi. Katsetasime ka teisi vanu käsitöömeetodeid. Eestvedajaks oli mu õppejõud Cardiffist, kes esitas Walesi valitsusele uurimustöö Hiiumaale kohta ning sai raha sümposiumi läbiviimiseks. Mida täpsemalt ta uuris saate teada, kui loete Lennart Meri "Hõbevalget". Eesti saartel oli maailmapildi kujunemises suur roll. Tuleb seda kuuluvust rohkem hinnata. Tahan tõsta teadvust ka läbi oma töö ja loomingu.

Ingrid Pirk

<http://ingridpirk.blogspot.com> (tööd Cardiff School of Art&Design)

<http://picasaweb.google.com/ingridpirk> (tööd ka varasematest aegadest)

<http://transformation-transportation.blogspot.com> Suvi 2010 alustatud projekt, mis on siis kokkuvõttes minu selle aasta loomingut ja lõputööd kajastav. Internetti jõuab rohkem materjali loodetavalt peale jõule. Hetkel on kiire. Kuid, kui tahate end kooskõlas hoida mu lõputöö valmimisega, siis võite vaadata vahel seda lehekülge.

<http://www.csad.uwic.ac.uk/fineart/index.htm> (kooli koduleht)

Mu õpetajate tegemisi leiate ka organisatsiooni New British Art alt. <http://newbritish-art.org>

Castell Coch



Miks ma Sardiinia saarelt noa ostsin

Toomas Kokovkin

Vahel on hea olla iseenda peremees. Siis, näiteks, kui sulle helistatakse ja küsitakse, kas tahad ülehommie sõita kuuks ajaks vabatahtlikuna Sardiinia saarele ja mõtlemiseks antakse aega kümme sekundit. Alguses vastad kohe „jah“ ning siis alles hakkad mõtlema, et mida see tähendab. Tähen-dab seda, et neli hiidlast (neist kaks hoopiski Kassari naised) sõidavad kogu septembriks vabatahtlike vahetusprogrammiga Vahemere saare vanasse kaevanduspiirkonda looduskaitse abitöid tegema.

Kaevanduspiirkond oli suur üllatus. Sest minu ettekujutus Sardiiniast oli niisugune, et tegu suure põllumajandusmaaga, kus ka mõni üksik suurem linn. Aga seda, et juba Rooma ajast siin tina- ja hõbedakaevandused on, ei osanud ma arvata. Möödunud sajandil kaevandati ka tsinki ja muid metalle. Saare edelaosa mägedes, kus meie elasime, on vanu kaevandushooneid kõikjal ning pärinevad nad põhiliselt 19. sajandist ja 20. sajandi esimesest poolest. Paistab, et eriti suure hoo said kaevandused sisse Mussolini ajal, kui maad võimsalt industrialiseeriti (nagu ka Vene- või Saksamaad samal

ajal). Kuid tuleb tunnistada, et erinevalt nõukogude barakkidest ja lagastatud loodusest on Itaalia samaaegsed kaevanduspiirkonnad väga ilusad, korralikult ehitatud hoonete ja võiks öelda maastikuarhitektuuriga. Ei puudu ka kunagise totalitaarühiskonna elemendid nagu lipuväljak väikeses kaevurilinnakus.

Nagu tööstuspiirkonnale kombeks, on Sardiinial olnud väga tugev töölisliikumine, kus suurt kaalu omas kommunistlik partei. Väikelinna Guspinit, mille läheduses mägedes meie elasime, hüüti 1960ndatel aastatel koguni Leningradiks. Tänapäeval on säilinud väga toimekad veterankaevurite organisatsioonid. Kuid 1980ndatel aastateks olid keskkonna-, sotsiaalsed ja tervisenõuded ning palgad nii kõrgele kerkinud, et kapitalistidel oli mõistlikum kaevandamine Aafrikasse üle viia. Sardiinia omad aga konserveeriti (muide, jällegi tehti seda väga kvaliteetselt) ning ilmselt jäädki paremaid aegu ootama. Linnakud ja kaevandused jäid aga inimtühjaks.

Miks ma seda nii pikalt selgitan? Sest ma tahan loogiliselt jõuda oma jutuga niisuguse nähtuse juurde nagu Sardiinia liigendnuga. Pärast kaevanduste sulgemist

ja mitmete sotsiaalsete probleemide tekkimist on sardiinlased loomulikult pööranud oma pilgud turisminduse poole. Paistab, et saare omavalitsustes tehakse üsna koostööd oma tootega ja saare imago arendamisel. Olgu öeldud, et Sardiinia on suuruselt umbes pool Eestit ja elanike arv ületab veidi Eesti oma (tore teha koostööd meie kahe suure saare vahel!). Nagu arvata võite, on sardiinlased väga uhke rahvas ega pea ennast üldsegi itaallasteks, vaid ikka omaette rahvuseks. Sardiinial on oma keel – sardo – mis on tugevalt ladina keele juurtega ja hispaania keele mõjudega. Ja muideks saare nimi ei tulene üldsegi mitte kalast, vaid saare rahva esiisast Sardus Pater-ist.

Selle omatootega oli üks järgmine tähelepanek. Kord käisime piirkonna maavanema vastuvõtul. Pärast vastastikuseid kõnesid ja muljetamisi kingiti meile kui külalistele suht suured ja rasked pappkarbid. Ja mis ole nende sees? Kohalikud põllumajandustooted! Oliivid, kuivatatud tomatid, moos, artišokid, mesi, juust... See, mida maailmale tutvustada ja kelle üle uhkust tunda. Küll oleks vahva, kui meie maavanem väliskülalistele porgandeid ja kuivatatud kilu

kingiks!

Aga tagasi metalli juurde. Arusaadav, et koos kaevandustega oli saarel ka arenenud metallitöötlemine. Ning liigendnuge on seal tehtud vähemalt paarsada aastat nii jahimeestele, talunikele kui kaevuritele. Kaevurinoad olid erilised, tõmbi otsaga. Nimelt keelati teravad noad kaevandustes sada aastat tagasi ära, kuna pimedates maa-alustes käikudes kiputi üksteist torkima. Käepidemed tehti kas puust või sarvest.

Täna võib aga näha kõikjal – väikestes poodides, laatadel, muuseumites ja turismipunktides – müügil neid tüüpilisi nuge. Pikki ja lühikesi, peenelt kaunistatud ja lihtsakoelisi, ilusaid ja mitte eriti, kuid kindlasti väga selgelt sardi-

nialikku kuju omavaid. Noast on saanud üks saare sümboleid. Iga turist, kes saarele jõuab, peab kindlasti ühe kaasa ostma. Nii tekkis ka minul huvi noa vastu.

Noameister Giordano Carmelo elab tühjaksjäänud mägilinnakese tühja tänava kortermaja esimesel korrusel. Maja ees, garaapiuksel, on tema abikaasa väikese nugade leti avanud. Sõidan sealt iga päev jalgrattaga mööda ja tervitame prouaga teineteist. Ükskord pääsen ka sisse, korteri kaudu viiakse tagahoovis olevasse väikesesse töökotta. Selgub, et Giordano on varem töötanud kaevanduses, kuid nuge meisterdab ta juba nelikümmend aastat. Alguses vabal ajal pärast kaevuritööd, nüüd aga iga päev oma väikeses kasvuhoonet

meenutavas töökojas ja valmistab keskeltläbi kolmsada nuga aastas. Tegemist on tüüpilise olukorraga, kus piirkonna sotsiaalsete murede leevendamiseks on abiks võetud vanad traditsioonilised igapäevatooted ja nüüd on need põhiliselt kollektsoonäride tarbeks saare omatooteks kujundanud. Niisuguseid vanu endisi kaevureid toetab omakorda tugev, saare identiteedil põhinev turismireklaam. Tellisin endale tammepuust peaga noa, mille nädala möödudes kätte sain. Pärast lühikest tingimist leppisime hinnaks viiskümmend eurot, mis on minu jaoks päris suur raha. Teie aga arvutage selle noatööstuse majanduslik efekt.

Vabatahtlikuna Sardiinias

Urve Kääramees

Juunikuu alguses sain Merikeselt kutse “Vetsi Talli” kohtumisele külalistega Itaaliast, täpsemalt Sardiiniast. Lauanaabriteks olid Tiiu, Tiina ja Merike ning ühises juturingis sain teadlikuks võimalusest septembri alguses ka endal Sardiinia saart külastada, seda tervelt kuuks ajaks. See oli mõeldud vastukülaskäiguna meie kaugete külaliste maaga tutvumiseks.

Tervelt kuu jagu kodust eemal viibida tundus väga pikk aeg, seda enam, et “uue” Eesti ajal pole ma vabariigi piiridest kaugemele saanudki. Siiski pakkus selline reisi-võimalus pikendada meie suve.

Abikaasa Maido torises küll veidi, aga laste julgustamisel ütlesin korraldajatele oma “jah” sõna.

Reis algaski 2.septembril, mil Hiiumaalt sai end Tallinnasse, lennujaama sõidutatud. Kohvrid ja ennast lennujaama ametnikele kätte näidanud, sättisime muga-vasti end lennukis istmetele ning lend Tallinn-Praha-Rooma võis alata.

Kell kümme õhtul olime Roomas, kus ööbisime turu kõrval asetsevas hotellis. Ja nagu saatus väikese naljana andis Merike mulle ülesandeks üles märkida ning hiljem kirja panna meie reisi toidumuljed.

Kuna olime lennukis söönud, siis hotellis pugesime kohe puhkama, et eelseisval päeval olla valmis seiklustele. Rooma elas sedapuhku oma ööelu ilma meieta.

Peale hommikusööki hotellis ootas meid ees kohtumine võõrustajaorganisatsiooniga “Legam-biente” Rooma peakontorist. Saime täpsemalt teada antud organisatsiooni tegevusest, nimelt looduskaitse alastest tööst.

Kohtumise lõppedes saime võimaluse tutvuda Rooma linnaga ning teejuhiks olid kaks noort daami.

Rooma on täis pitsa- ja pastabaare, milledes aukartust äratav valik head-paremat rahvuslikku rooga.. Meie saatjad abistasid meid tellimuste esitamisega, kuid tellitud spagettide suhu toimetamisega pidime ise hakkama saama, seal-

juures viisakalt ikkagi... No mis sa teed, kui need spagetid kippusid meile vingerpussi mängima. Meie vaprad ponnistused tasuti roa võrratu maitseelamusega! Itaallastel on ütlus, et pasta ei oota sööjat, vaid sööja ootab pastat. See tundus täiesti loogilise ja õigena, sest kuumalt serveeritud pastaroad oma maitseelamusega võivad keele alla viia..

Spagettidele, mille juurde kuumusid erinevad kastmed, pakuti järeloaks magustoitu (mina võtsin *cream-bryle*) ja veini.

Toidu nautimiseks ja jutu vestmiseks meile kaua aega siiski ei antud, kuna Roomas on kella 13-17 kõik siestat ehk lõunapausi pidamas.

Kasutasime nii ülejäänud päeva kui ka järgnevat päeva Roomaga omapäi tutvumiseks. Külastasime Vatikani, ostsime suveniire, põikasime loomulikult ka teistesse pitsa- ja pastabaaridesse.

Edasi jätkus teekond lennukiga Sardiinia saarele, mis asub Vahe-meres. Sardiinia pealinnaks on Cagliari. Saarest lõuna poole jääb

Sitsiilia ja põhja poole Korsika.

Meie majutuspaigaks sai Cagliari 60 km kaugusel asuva Monteveccio endine koolimaja. Monteveccio on vana kaevandusküla juba mõnda aega suletud kaevandusega. Vana kolmekordse koolimaja ühes tiivas asub pitsabaar ja päästeteenistus. Teisel ja kolmandal korrusel asuvad "Legambiente"-le kuuluvad ruumid. Meie tuba asus teisel korrusel vaatega mäeküljele. Samal korrusel oli ka pesemis- ja tualeti kasutamise võimalus.

Saabumispäeva õhtusööki pakuti kolmandal korrusel asuvas köögis, enamjagu söögikordadest nautlesime seal.

Hommikusöök (kl 9.30) koosnes juustust, tomatitest, vorstist, singist, väikestest jogurtitest, saia- st. Sai on Sardiinias ümmargune ning seda ostetakse nõ kaaluga. Meie roogade juurde kuuluvat leiba seal ei tunta. Kindlasti olid laual ka palsamädikas, õli ja sool, samuti mesi, kirsi- ja virsikumoos.

Lõuna- ja õhtusöögiks pakuti tavaliselt pastaroogasid, mille juurde kuulusid erinevad kastmed, samuti pakuti küpsetibusid (praetud kanapojad), riisi ja suppi. Suppide põhielemendid on läätsed, oad, kikerhersed. Magustoiduks pakuti puuvilja: melon, arbuus, õun, harvemini viinamarjad.

Toidu kõrvale pakuti alati punast veini ja maitsestaimi ka krappat, kohalikku rahvusjooki. Kohv on kange ning juuakse seda väikestest mokatassidest – meie moodi suure kruusiga ja palju korraga sellist kohvi tarbides võib ilmselt terviserikke välja teenida. Seepärast serveerisid nad meile kohvi lahjemat varianti, meile suupärasemat, aga nendepoolse nimetusega "Ameerika kohv".

Toidumoon (ja kindlasti joogivesi) oli meil kaasas ka rannas ja väiksemate saartega tutvumissõitudel.

Cagliariis sõime spagette kaheksajalaga. Ma küll ei tahtnud enne uskuda, aga toit osutus tõesti väga maitsvaks.

Kahel korral käisime ka võõrustajatel kodudes külas. Üheks küllakutsujaks oli kooliõpetaja, kes elas koos õega. Enne külaskäiku palus ta endale meelde tuletada, et tal seisaks meeles oma koer kinni panna. Meile jäi mulje, et tegemist on eriti suure ja kurja koeraga, vastu võttis meid aga väikene sõbralik sellike. Milline reis nalja ei pakuks!

Võõrustaja kostitas meid merekarbisupi ja küpsekalaga. Ja kindlasti oli menüüs vein ja puuvili.

Teisel korral võõrustas meid kunstnik ja luuletaja Toto Putzu. Meiegi saime kuulda tema luu-

letusi ning näha nii valmivaid joonistusi kui ka juba valmis töid. Minule jäi temast mälestuseks joonistusena hirvepea ja signatuur. Totol oli ilus aed ja palju loomi: 14 hobust, sead, kitsed, jäneseid, 5 kassi ja koerad.

Peremees andis meile maitseelamuse jäneseprae ja riisisalatit näol, joogikaart jäi muutumatult samaks eelnevate toidukordadega. Toto loomariigist oli pärit ka pörsas, mis meie lahkumisõhtu söögilauda rikastas. Muide, pidu toimus ja pörsas küpsetati meie majutuskoha koolimaja katusel.

Sardiinia see osa, kus meie peatuspaik oli, on märgine ja väga kuiva kliimaga, mistõttu on kohapealne toidusaaduste tootmine ka väike. Siiski oli palju oliivipuid, meenutades meie vanu õunaaedu.

Kaupluste toiduvalik on rikkalik, letid täis erinevaid kaupu, paljud kaubad aga pika säilivusajaga. On olemas suured kauplused, kuid ikka ja alati leidub koht väikesetelegi äridele. Vaatamata suurele hulgale toidule ning suurtele söömaagadele on inimesed saledad, väikesekasvulised, kuid suure ja kiire jutuga ning väga südamlikud ja sõbralikud.

Kardetud pikk eemalolek kodust asendus toreda ja kiire ajaga, millest mälestusi heietada on südantsoojendav ja tore.



Merike Niimann ja Urme Käärmees Vatikanis.

Karakteriga daam – Melitta Hollmann 100

“Ma mäletan, et sattusin Oti talusse esimest korda siis, kui mu lapsed olid väikesed ja nende vanaema Miku Asta meid sinna kaasa võttis. Ju oli vaja juukseid lõigata. Selles peres võeti külalisi vastu alati siira lahkuse ja suure südamlikkusega. Melittal oli tihti küpsetatud kooki või tervislikku karaskit ja sepikut. Neid pakkus ta oma külalistele alati koos tee või kohviga. Kohvi oli peenemat sorti, õde Hella oli Rootsist saanud”, alustab Maimu Kruus oma meenutusi.

Melitta sündis Kassaris kolmetüdrukulises peres teisena, vanem oli Helene ja noorem Hella. Melitta tavatses öelda: “Mina olin ikka papa tütar!” ja Hella naeris: “Papa tütar küll, aga mamma nägu!”

Kui ajad ärevaks läksid, oli Melittalegi koht Rootsi suunduvast paadis, kuid ta loobus. Ta tundis, et peab jääma siia papale-mammale toeks ja abiks.

Kuueteistkümnelt aastaselt õppis ta selgeks juuksuri ameti ja asus tööle Vene tänava juuksurisalongis Tallinnas. “Tema oli ka esimene, kes Eestis hakkas tegema keemilisi lokke, sest õde saatis Rootsist lokivedelikku” räägib Ruth Vaim ja jätkab “tal oli palju püsikundesid, Valdo Pandi ja mitmete näitlejate abikaasad, ikka nooblim rahvas oli tema ümber. Paljud neist käisid ka Kassaris suvitamas.”

Juuksuriametile jäi ta truuks elupaevade lõpuni. Pensionile jäädes kolis ta lõplikult Kassari ja jätkas siin. Paljud meie saare naised, mehed ja lapsed käisid tema juures end ilusaks tegemas, samuti ka noorpaarid.

“Pruudile lisas Melitta omalt

poolt ka mõne detaili või ehtekese, et oleks ikka täiuslikult ilus. Melittal endal olid juuksed alati korras ja kõik temas jättis ühe suursuguse daami mulje” märgib Maimu. Kord läinud Põoru Robert Melitta juurde juukseid lõikama, tulnud õhtu tagasi, juuksed ikka lõikamata – no ei jätkunud aega, palju ilmaasju oli arutada! Võttis teine hommiku jälle Oti tee jalge alla.

Suurim kiindumus oli tal meditsiini ja peale sõda andis ta unistusele järgi ning õppis medõeks. Nii väga ta tahtis sellel alal ka töötada, kuid paraku, et vanemaid toetada, oli juuksuriamet tulusam.

Melitta oli ühtaegu nii linna kui maainimene. Pea kogu elu linnas elanud, armastas ta väga oma Otit, veetes siin kõik suved ja puhkused. Maja ees oli ka pisuke aiamaa – näpuotsaga kartulit ja teisi juurikaid. Tema lemmikkartulid olid nn.Kassari sinised. Ega tal oleks ju vaja olnud neid kasvatada, aga ta ütles ikka, et kartulil peab Kassari mekk olema. Kartulipanek ja -võtt, puude lappimine ja teised suured tööd said tehtud ikka talgukorras, kuhu perenaine organiseeris sugulasi, sõpru ja tuttavaid ning tehtud töö eest tasuti muidugi kuninglikult. Tavapärane oli kolmekäiguline toidukord, lõpuks veel kohvi, kooki ja väike naps.” Kui tema juurde läksid, siis polnud enne kolme tundi äratulekust juttugi! Et aega säästa, käisime kartuleid rohimas salaja”, räägib Evi.

Melitta pidas lugu ja armastas oma loomi väga, eriti oma kasse. “Neile pidi iga päev toidu pööningule viima, kusjuures redel oli ja kassidel küüned ka!” jutustab Maimu. “oh, ta hellitas neid ikka

lõpmata”, lisab Ruth “koerad said koorega kohvi ja kassidele anti suhkruga segatud kohvikoort!” Melittal oli ka oma vares, kes temalt igal hommikul aknale koputades süüa nõudis ja kellele siis läbi köögiakna paremaid palukesi anti.

Tugitoolisportlasena oli ta innukas kaasaalaja kõigile võistlustele, mida televisioon vaid näitas, kaasaarvatud jäähoki ja jalgpall. Tema soovis ikka, et keegi talle seltsiks oleks lemmikutele põialt hoidmas.

“Proua Melitta armastas ka lugeda, ta oli kursis kogu päevapoliitikaga ja sageli küsis minu arvamust ühe või teise poliitiku või valitsuse otsuse kohta. Eriarvamused võisid vahel paisuda päris valjuks vaidluseks” möönab Maie Nittim. “Melitta oli kindla iseloomuga vapper naine, kes ei kartnud oma tõekspidamiste eest seista. Selle tõestuseks rääkis ta loo, kuidas Rootsi sugulastel külas olles hakkasid sealsed eestlased etteheiteid tegema, nagu oleksid kõik siinsed eestlased kommunistid. Ta tõusnud püsti ning öelnud valjusti, et temal on kogu aeg püha Eestimaa jalge all olnud. Kunagi rohkem polevat teda enam kommunistiks sõimatud” täiendab Reet Kääramees ja Ruth lisab “Alati oli tal oma aramus. Ta oli eesti inimene ja muud värvi mõtteid tal polnud!”

Melitta Hollmann ehk Oti Melitta sündis 8. novembril 1910. aastal. Kuulus Eesti Wabariigi-aegsesse Kassari haridusseltsi ja oli nüüd 1995. aastal üks seltsi taasasutajatest. Ta suri 24. juulil 2002. aastal ja puhkab Kassari kabeliaias.

Merike Niimann

Valge soni kadakate kohal, prilliläige laidude kohal
naer naerukajakate kohal, inimene jumala kohal
inimene revolutsiooni kohal, inimene armastuse kohal
inimene inimese kohal
Lepa Anna kuldnokapuudid väljasirutatud käte kohal.
Ime sünd ...
(H.Suislepp)

Naer naerukajakate kohal – Panso 90

Panso oli nii meie pere kui ka kogu Kassari rahva sõber.

Algul elas Panso Vahe majas, siis koolimajas, Marta Kalju kostil, kus ta kirjutas kandidaaditöö „Mauruse kool“ ja Tammsaare „Elu ja armastuse“ dramatiseeringu.

Pansole meeldisid vanad inimesed – Neitsimäe Toomas, Kaasiku Marta ja Priidu, minu isa Roosi Adolf ja paljud teised. Olgu sünnipäevad, ristsed või pulmad – ikka oli ta platsis, olgu siis kutsutud või kutsumata, aga oodatud alati. Põuetaskus märmik ja pliiats, kirjutas üles kõik, mis vähegi naljakas tundus. Ei saa salata, et tihti oli meil ka isa tehtud õlut, millel ei olnud just kaljakraadid. Kui Panso tundis, et küll sai, lasi ta laua ääres istudes silmad „looja“ – nii umbes kümneks minutiks ja siis oli jälle kõik korras.

Ükskord tulime kellegi sünnipäevalt ja läksime möödaminnes Vahe maja juurest läbi. Oli talv, palju lund ja pime. Pansol kukusid prillid lumme. Ehkki Panso „silmad“ olid kadunud, ei kaota-

nud ta oma huumorimeelt. Panso kõmiseva naeru saatel kobasime pimedas, sügavas lumes, aga prillid saime kätte.

Kord tuli ta meile külla oma esimese naise Bertaga, kes oli hambaarst. Mul on kõige rohkem meelde jäänud nende naer, mis täitis terve maja. Usun, et Panso nakatavat naeru teab iga inimene, kes ta'ga kunagi on koos olnud. Aga seekord oli naerjaid kaks.

Panso sobis minu õe Siiriga, neil oli nagu hingesugulus, sest Siiri oli lõpetanud kunstikooli ja olnud „Estonias“ tantsurühmas. Nende vestlus käis ikka kas kunstist või kultuurist ja seda oli väga huvitav kuulata.

Meie seltskonnast ei puudunud ka kunstnik Jaak Adamson, kes tihti Pansoga aasis.

Lahutamatu sõber oli veel Elle Lees – ülikoolis õppiv geograafiaeriala tudeng, praktikant, keda meie kutsusime Tinnaks. Selle nime sai ta sellest, et õpetas Kassari rahvast tinna tantsu tantsima. Pansoga koos tegid nad selliseid

nalju, et kõrvalseisjad naersid kõveras. Käisime tihti Piibuninal ujumas. Naersime kui Panso ilma prillideta vee alt tõusis – nagu hüljes.

Mäletan, Kassari rahvamajas rääkis ta jutte oma India ja Aafrika reisidest. Need läksid alati täismajale. Rahvas rõkkas naerda, et katus tahtis pealt kerkida. Selle õhtu jooksul jõudsin üles kirjutada 60 anekdooti, mis tal kui varrukast tulid.

Ka meeldis talle „Vigastes pruutides“ tondi häält teha.

Tihti luges ta luuletust, millest mäletan kaht esimest rida: „Kuu paistab taevas nagu kook ja alla sajab pohlamoos ...“

Kui kool kinni pandi, sai Panso peavarju Lepa Anna juures ja 1965 aastal nägi ilmavalgust „Naljakas inimene“. Lootsime sellele järke. Intensiivne töö teatrite peanäitejuhina jättis Kassari tahaplaanile.

Kuigi Panso on me hulgast lahkunud, on ometi alles need teed ja rajad, kust ta oma „hea tuju vitamiini“ ammutas.

Vilja Saar

Mälestusi lapsepõlve jõuludest

Vilja Saar

Usun, et igas peres olid minuealistel Jõulud suurimad pühad.

Kuuse toomine tuppä andis Jõulutele alguse. Kuna meil oli palju lapsi (7 õde ja 2 venda), siis jõulute ajal oli lõbu laialt. Kõige varem tehti valmis piparkoogi-ainas, mis pandi palkunisse külma. See aga oli tõeline ahvatlus lastele sealt möödudes. Ikka sai sõrme taigasse pistetud, et see suhupista, sest ainas oli väga maitsev. Jõuluteks tapeti ka siga, kelle sooled läksid tanguvorsti tegemiseks. Küll oli hea see vorstipudru, mis oli paljude maitseainetega maitsestatud. Tahtsime võidu seda pudru segada, et siis ikka lusikaga suhupista.

Jõululaupäevahommik algas laste kaasabil piparkookide tegemisega. Ema ja vanaema küpsetasid ja praadisid teisi toite. Isa tõi kuuse tuppä ja tegi kartulist ja õlgedest kaunistusi lakke.

Laste tegevuseks oli õhtuks kuuse ehtimine. Kuna kalleid valmis ehteid ei olnud, siis leiutasime need ise. Piparkoogid olid muidugi esimesed kaunistused. Järgmiseks valisime väiksemaid sibulõunu kuusele riputamiseks. Veel panime kommipaberitesse puutükid, et paistaks nagu päris kommid (kommid olid juba ammu ennem

ära söödud).

Vanemad olid ise küünlad teinud. Et aga veel kaunim oleks panime kuuse alla vatti, mida ei oleks tohtinud panna. Kui olime kõik teises toas, süttis vatt küünlatulest põlema. Õnneks avastasime tule päris algul. Et aga tuld täielikult kustutada, tõmbas vend kuuse koos ehetega põrandale ja viskas midagi üle. Aga kuusk oli selleks jõuluks läbi. Edaspidi olime targemad. Jõuluõhtuks tõi isa tavaliselt natuke põhku tuppä põrandale, kuhu pani lambatalle lastele vaatamiseks (talled sündisid tavaliselt detsembri keskel).

Nüüd siis kingituste juurde. Vanematele kinkisime mitu aastat ikka venna tehtud väikse puukastiga pähkleid, mida olime sügisel korjanud. See oli nagu traditsioon, ehkki pähklid peale kinkimist anti lastele süüa.

Lapsed said ikka vanemate omatehtud kingitusi. Käis ka Jõuluvana, kellele sai täis pühendumust salm ette loetud, mis juba ammu oli selgeks õpitud.

Uskusime väiksena ikka, et Jõuluvana on tõeline. Olin umbes 4 või 5 aastane, kui sain kingiks nuku (nägu oli poest ostetud ja ülejäänud emal juurde õmmeldud). Kui kõik olid kingid kätte saanud läks Jõuluvana ära. Keksisin oma nukuga teise tuppä, ehkki sinna

oli keelatud minna ja oh õnnestust – seal oli Lepiku Anna (tema oli Lepa Anna venna naine, väga armas ja tore inimene) kes võttis Jõuluvana riideid seljast ära. Olin koledal kombel pettunud.

Esimesel Jõulupühäl pani isa hobuse ette, lapsekarja peale ja sõitsime Nurmele isa vanematele külla. Oli ju sel ajal palju lund ja suured hanged. Vahel lendasime isegi reega ümber. Nalja oli palju.

Üks juhtum vene ajast kui jõulute pidamine oli keelatud. Isa tõi ikka salaja kuuse tuppä. Kuna lapsed olid juba suuremad, siis Jõuluvana enam ei käinud, panime kingid kuuse alla. Piirivalvurid käisid taludes kontrollimas, et kuuske toas ei oleks. Tulid meilegi kaks piirivalvurit. Ema tõmbas ruttu suuretoa ukse kinni, et kuuske näha ei oleks. Lapsed olime ikka uudishimulikud ja piilusime ukse vahelt. Need tegid lastega end kohe sõbraks ja laste järgi suurde tuppä. Ma ei tea kuidas isa need kontrollid maha vaigistas, aga ära nad läksid ilma kärkimata. Usun, et isa oma tasase loomu ja vene keele oskusega seda saavutas.

Peale jõule kuuse väljaviimine oli ka tore, siis sai piparkoogid ja õunad ära süüa.

Sooviksin, et kõigil lastel oleks nii õnnelikud Jõulud nagu oli Roosi pere lastel.

Lugemisaasta raamatukogus

Hakkab lõppema aasta 2010, mis oli lugemisaasta. Suur tänu kõikidele headele inimestele, kes te kinkisite raamatukogule uued raamatud. See on heategu, millega saab kogeda kinkimisrõõmu ja pakkuda paljudele lugemismõnu.

Suur tänu!

Anu Hülgl, Merike ja Tõnis Niimann, Ülle Lorits, Maarja Undusk, Ellen Niit, Aivo Kääramees, Rein Järva, Tuglase Selts, Silvia Mälksoo, Maria Mälksoo, Tiit ja Olev Kopli, Urve Kääramees, Endel Susi ja Aimi Kask.

Uued raamatud :

E.Rämmeld „Ühel olematul suvel“,
K.Karisma „Minu ilus elu“, R.Linna

„Paljugi võiks öelda“, A.C.Doyle
„S.Holmesi lood“, E.Mitchell „Virguta oma keha“, H.Petsi „Õnneõiteta sirelid“, M.Moore „Õilis rüütel“, S.Raatma „Õhtused laulud“, I.Rankin „Must ja sinine“, „Meie lugu. Prillitoosi kirjad“, E.Aksli „Südamed sõeluvad salaja“, A.Eidintas „Otsi Moskva sfinksi“, P.Molloy „Kommunismi kadunud maailm“, M. Juur „101 popmuusika albumit“, M.Karu „Nullpunkt“, K.Hosseini „Tuhad hiilgavat päikest“, „Lohejooksja“ A. Paju „Minu üli-kool“, A.Nekrassov „Tundmatu armastus“, A.Tenno „Üle unepiiri“, M.Laar „101 Eesti ajaloo sündmust“, B. Desse- rich „Kirjad Elenalt“, „Lugudega läbi Euroopa“, „Eesti spordi aastaraamat 1940-19492“, A.Adson „Marie Underi eluraamat“, E.Niit „Päkapikk, kus peidad end?“, „Keks! Keks! Keks!“, „Triinu ja Taavi lood“, „Jutt jänese pojast, kes ei tahtnud magama

jääda“, „Tere, tere, lambatall“, „Hundi hundiratas“, Noorte lehtede päev“, „Imeline autobuss“, „Suur maalritöö“, „Pille-Riini lood“, „Kröll“, A.Kask „Üks tibu ke läks kõndima ehk TIBU TII seiklused“ T.Morrison „Dzass“, M.Swietlicki „Kolmteist“, T. Õnne-palu „Paradiis“, E.Susi „Sada säravat tähte“, „Viis aastat peidus“, „Helgi Sallo. Helgib ja heliseb“, L.O Brien „Madonna“, K.May „Winnetou“, D.F Francis „Valemängijad“, A.Cristie „Hollow hääärber“, „Hercule Poirot“, Hiimäe „Pühad ja argised ajad rahva-kalendris“, „Mälestusi Kärkla Kalevivabrikust“, A.Särg „Hiiumaa mõisad ja mõisnikud“, M.Aitsam „Hiu lossist Siberisse“.

Ilusaid lugemiselamusi !

Inga Mikk

TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU
------	------	------	------	------	------	------	------

Täname lahkeid annetajaid, kes on toonud asju loteriisse: Hiivi-Liivi Mugamäe, Ülle Lorits, Maarja Niimann, Urve Tsirit, Heli Tuisk, Säde Põllu

... ja toetanud Lepa Anna Sukasäärt: Jutta Tau, Jaak Saar, Olev Kopli, Kersti Grandak, Ville Niimann ja Lauri Saatpalu.

Pikad paid ja suured kallid teile, Aivar Kääramees ja Enn Uusoja, meie saameestele!

TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU	TÄNU
------	------	------	------	------	------	------	------

Saarerahva Jõulupidu

25. dets kl19
Vetsi Tallis

Esineb
Tibi Tiina tantsutrupp
Laulavad/mängivad
Teet ja Sigrid
Jõuluvana tuleb otse
Lapimaalt!

Jõululaua katame ühiselt:
võta kaasa pisut suupisteid
omale ja naabrile.

Baaris kuni südaööni
sõbrahinnad!

Oodatud on kõik, kelle
jalg veel tatsub ja suu
matsub!

Jõuluvana kotti mahub veel
kingitusi...

Osalustasu, kel pikkust
üle 1,5 m 25.- EEK
NB! Vägevat sõitu mootor-
saaniga saab teha samal
päeval kl. 17-18.

Ööpidu jätkub! DJ Kaivo!

Koostöös Käina Vallavalitsuse ja
MTÜ Kassari Mõisakeskusega
avatakse 23.12.2010 kell 12.00 Kassaris
grill Lest ja Lammas juures

KASSARI TALVEMAA

AVATUD UISUVÄLJAK JA LUMEMAA

23.12.2010
kell 12.00 – 18.00
JÕULUTURG
Armas Hiiumaa elanik,
tule ja kauple kõigega,
mida ise toodad
või valmistad!

23.12.2010
kell 16.00-18.00
LASTELE
MEISTERDAMISTUBA
(naturaalsetest materjalidest
jõuluehete ja kaunistuste
valmistamine, jõlukroonid,-
krässid, vahaküünlad, post-
kaardid, jõuluseaded)

24.12.10
kell 14.00
JÕULUVANA
(kingitused palume eelnevalt
kohale toimetada
grilli Lest ja Lammas)

25.12 ja 26.12
ÜLLATUSESINEJAD

25.12.2010
Kell 15.00-17.00
LASTELE
MEISTERDAMISTUBA

26.12.2010
kell 15.00-17.00
LASTELE
MEISTERDAMISTUBA

30.12.2010
ALGUSEGA KELL 19.00
TUJUKÜLLANE
AASTALÖPU PIDU
Tantsuks liukala band
Sissepääs tasuta.
(kaasa oma toidukott ja hoidi-
sepurk –
toimub omatehtu
degusteerimine).

GRILL
LEST JA LAMMAS
AVATUD
23.12-31.12.2010
KELLA 12.00-21.00

välja arvatud 24 ja 31 dets.
12.00-18.00

Kogu ürituse vältel
Hiiumaa haiglale tomograafi
ostmiseks
annetuste kogumine!

Info tel 5090 661

20.12-09.01 on käsitööring jõu-
lupuhkusel. Alustame taas 10.
jaanuaril!

24. detsembril

KI 11 Pühapäevakooli laste jõulu-
pidu Kassari rahvamajas.

KI.14.30 musitseerib Kadri Pulk
ja **kl 15** Jõulujumalateenistus
Kassari kabelis

25. detsembril

KI 19 Saarerahva jõulupidu Vetsi
Tallis. Pääse 25.- krooni

30. detsembril

KI 19 Aastalõpu pidu Lestas ja
Lambas. Tantsuks liukala bänd.
Tasuta.

24. jaanuaril 2011

KI 18 tähistab käsitööring raama-
tukogus oma aastapäeva. Kõik on
oodatud!

**Kassari muuseumi majas müü-
gil lasteraamat „Üks tibu ke
kõndima ehk TIBU TII seik-
lused“. Hind 55 krooni, uuest
aastast 4 eurot.**



Üle lumise välja

Arved Paul
Rõuge 1951 a.

*Üle lõpmatu lumise välja,
läbi sügavalt sinise öö
särab mõõtmatus kõrgusest alla
kirkalt helendav tähtedevöö.*

*Üle lõpmatu lumise välja
täna heliseb kauguses kell,
läbi õhtuse vaikuse hilja
vaikselt hüüab ta, kutsuv ja hell.*

*Rahu maa pääle sügavalt laskub,
laskub rändaja rajale ka,
laskub hinge, kui üksinda astub
üle lumiste väljade ta.*

Välja andnud Kassari Haridusselts

Kontakttelefon 4697 222

Ilmub kaks korda aastas.

Kokku kirjutanud Inga Mikk ja Vilge Elmi, kujundanud Urmas Lauri,

fotod Endel Saar, Toomas Kokovkin, Kalle Mägi, Urmas Lauri.